

Morální hranice a hodnoty u dětí a dospívajících

Eva Weihrauchová

Bakalářská práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva WEIHRAUCHOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Děti a morální hranice.**

Zásady pro vypracování:

Nastudování odborné literatury a zpracování materiálů.
Teoretické zpracování tematiky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Zpracování a vyhodnocení výzkumu.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-854-6.

ROGGE, Jan – Uwe. Děti potřebují hranice. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 131 s. ISBN 978-80-7367-330-7.

ROGGE, Jan – Uwe. Rodiče určují hranice. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 182. s. ISBN 80-7178-990-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karla Hrbáčková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

7. ledna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 7. ledna 2008

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá morálními hodnotami a hranicemi u dětí a dospívajících. Jak mnoho se mohou u každého odlišovat v závislosti na věku a odlišného žití. Teoretická část se zabývá nejprve skupinou osob, která je v rámci práce aktuální, tedy dětmi školního věku, prepubesce, pubescence a dospívajícími. Následující kapitola je věnována pojmům, co jsou to vůbec hranice a hodnoty a jak jsou ovlivnitelné např. rodinou a jejím působením pomocí výchovy a pravidel. Poslední kapitola teoretické části obsahuje chování a jednání dětí a dospívajících, které není v souladu s pravidly a které je častým tématem ve školách. Praktická část zkoumá odlišnost morálních hranic a hodnot v závislosti na věku u dětí a dospívajících z běžných funkčních rodin a u dětí a dospívajících z Domova pro ženy a matky s dětmi v tísni Sdružení CEMA v Žamberku.

Klíčová slova: dospívání, hodnoty, hranice, výchova, rodina, pravidla, krádeže, záškoláctví, šikana.

ABSTRACT

This thesis is concerned with moral values and limits of children and teenagers. It deals with how age and different style of living can modify the perception of these in a person. The theoretic part of this thesis describes a relevant group of people, i.e. children of school age, prepubescents, pubescents and teenagers. There is a chapter presenting topics like what are actually the moral limits and values and how they are influenced for example by family in terms of education and rules. The last chapter of the theoretic part contains behavior and actions of children and teenagers which are not in conformity with these rules and which items are frequently discussed at schools. The practical part of the thesis focuses on the differences between moral limits and values depending on the age of children and teenagers from well functioning families in contrast to children and teenagers from Home for Women and Mothers with Children in Distress, CEMA association, Žamberk.

Keywords: adolescence, values, limits, upbringing, family, rules, robberies, truancy, chicanery.

Tímto chci poděkovat vedoucí závěrečné práce Mgr. Karle Hrbáčkové za odborné vedení a pro mě velmi podnětné připomínky při vypracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat lidem, především přátelům a rodině, kteří mi i sebemenší připomínkou a činem pomohli k vypracování jednotlivých krůčků, jež vedly k dokončení práce, také vedení Domova pro ženy a matky s dětmi v tísní v Žamberku, které mi povolilo uskutečnění výzkumu a hlavně dětem, na jejichž pomoci a ochotě je založen můj výzkum.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DĚTSKÉ OBDOBÍ A DOSPÍVÁNÍ	11
1.1 ŠKOLNÍ VĚK	11
1.2 STADIUM PUBESCENCE.....	11
1.3 DOSPÍVÁNÍ.....	12
1.3.1 ADOLESCENTI A JEJICH RODIČE.....	12
1.3.2 KOMUNIKACE S ADOLESCENTY.....	13
2 MORÁLNÍ HRANICE A HODNOTY	14
2.1 HRANICE.....	14
2.1.1 STANOVOVÁNÍ HRANIC	14
2.1.2 VÝVOJ HRANIC.....	15
2.1.3 PŘEKRAČOVÁNÍ HRANIC.....	16
2.1.4 SMYSL HRANIC.....	16
2.2 HODNOTY.....	17
2.2.1 ROZDĚLENÍ HODNOT DLE EYROVÝCH.....	18
3 VÝCHOVA RODINY	20
3.1 NEDŮSLEDNOST VE VÝCHOVĚ	20
3.2 PRAVIDLA V RODINĚ	21
3.2.1 STANOVENÍ PRAVIDEL V RODINĚ PODLE KOENIGA.....	22
3.2.2 PŘÍČINY POTÍŽÍ S DODRŽOVÁNÍM PRAVIDEL PODLE WEIKERTA	23
4 NEMORÁLNÍ CHOVÁNÍ - DŮSLEDKY NARUŠOVÁNÍ HRANIC.....	24
4.1 AGRESIVITA	24
4.2 KRÁDEŽE.....	25
4.2.1 JSOU KRÁDEŽE NORMÁLNÍ?	25
4.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ	26
4.4 ŠIKANÁ.....	26
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	28
5 OBČANSKÉ SRDUŽENÍ CEMA – DOMOV PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI V TÍSNI	30
5.1 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ	30
5.2 FINANCOVÁNÍ.....	31
5.3 CÍLOVÁ SKUPINA	31

5.3.1	CÍLOVÁ SKUPINA AZYLOVÉHO DOMU	31
5.3.2	CÍLOVÁ SKUPINA KRIZOVÉ POMOCI.....	31
5.4	POSKYTOVANÉ SLUŽBY.....	31
6	VÝZKUM.....	33
6.1.1	VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
6.1.2	CÍL VÝZKUMU	33
6.1.3	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	33
6.1.4	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
6.1.5	METODY ZÍSKÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT.....	36
6.2	RESPONDENTI.....	36
7	SHRNUTÍ VÝPOVĚDÍ DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z DOMOVA PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI V TÍSNI V ŽAMBERKU A DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z BĚŽNÝCH FUNKČNÍCH RODIN	56
7.1	CELKOVÉ ZHODNOCENÍ MORÁLNÍCH HRANIC A HODNOT DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z DOMOVA PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI V TÍSNI V ŽAMBERKU	56
7.2	CELKOVÉ ZHODNOCENÍ MORÁLNÍCH HRANIC A HODNOT DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z BĚŽNÝCH FUNKČNÍCH RODIN	58
8	ZÁVĚRY Z VÝZKUMU.....	60
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63

ÚVOD

Procházím-li se ulicí, potkávám mnoho lidí a přesto je každý člověk individuální. Individuální jsou i jeho morální hranice a hodnoty, jež se odráží od jeho stylu života. Každý se chová a jedná jinak. Ve své práci jsem se zaměřila na utváření hranic a hodnot u dětí. Práce s dětmi mě velmi baví a zajímá, a proto mě zajímá, jak se děti staví k různým problémům naší společnosti, jaká stanoviska zaujímají a jaké hodnoty uznávají.

Dětské hranice a hodnoty mohou být velmi ovlivnitelné a nejvíce se utvářejí v procesu vývoje dítěte a dospívání. Je to tedy velmi důležité období, kdy se dětská osobnost mění v dospělého člověka, který přijímá nebo se naopak neztotožňuje s normami společnosti. Pokud s pravidly společnosti nesouhlasí, narušuje je a přiděluje své rodině velké starosti, přichází pak řešení nekonečných konfliktů a problémů. Výchovné problémy dnes postihují do určité míry snad každého dospívajícího. Dokazují si snad dospívající, jak moc mohou hranice překročit?

Dospělý člověk má své hranice a hodnoty již do určité míry utvořené. Už je u něho tolik nemění jako u dětí. Samozřejmě, že se ještě během života mohou o mnoho pozměnit. Tyto změny se připisují starostem a důležitým životním situacím, které náš bezstarostný život velmi zasáhnou a nechají v srdci velkou ránu. Člověk pak může začít uznávat úplně jiné hodnoty, než jaké pro něho byly kdysi důležité a jimiž se řídil.

Od narození žije dítě v úzkém okruhu lidí, který je pro většinu z nás rodina, pro někoho pouze matka, otec nebo dětský domov. Někdo má to štěstí, že v jeho rodině je uznáván tolerance, láska a pomoc. Někteří lidé ale takové štěstí nemají a musí se vyrovnávat s nelehkými životními překážkami. Mohou to být např. ženy a matky, které žijí v azylových domech. V praktické části se věnuji otázce právě dětí z azylového domu a dětí běžných funkčních rodin. Zda je mezi jejich pojmáním života nějaký sebemenší rozdíl.

Rodina, ve které dítě vyrůstá se skládá z několika blízkých lidí, jež se dítěti nějakým způsobem věnují, stanovují určitý systém soužití a vyžadují jeho dodržování, ať už trestáním nebo domlouváním. Právě tito lidé mají velký vliv na utváření hodnot a hranic u dětí. Svým jednáním a chováním působí na dítě a ono si pak samo v sobě utváří úsudky.

V první části své práce se budu nejdříve věnovat lidem, kteří jsou pro můj výzkum stěžejní, tedy dětem a dospívajícím. Dále pak obecné otázky morálních hranic a hodnot, jejich definicí a způsobem, jak je lze ovlivňovat v rodině, která je dítěti v období raného dětství nejbližší.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSKÉ OBDOBÍ A DOSPÍVÁNÍ

„Vychovávat dítě znamená především respektovat jeho dětskou osobnost se všemi jejími zvláštnostmi a bezpodmínečně ho milovat.“ Výchova vychází ze srdce a je vyžadována trpělivost (Prekopová, Schweizerová, 2003, s.6).

Tato kapitola přibližuje přímo otázku školního věku, o jaké období se jedná a jaké změny a procesy se v něm odehrávají, jelikož práce je orientovaná na děti školního věku a dospívající. Proces dospívání je v životě dítěte velmi důležitý. Probíhající změny mohou ovlivnit další působení jedince v naší společnosti.

1.1 Školní věk

Matějček (2003) dělí toto dlouhé vývojové období na tři úseky. Je to mladší, střední a starší vývojové období.

Mladší školní věk je dle autora období krátké, přechodné, kdy se dítě prochází mnoha změnami a následkem toho jsou poté mezi dětmi velké rozdíly. Je to doba asi od šesti či sedmi lety až do osmi až devíti, což je asi první až druhá třída. U děvčat se hranice počítá spíše nižší, než u chlapců, kde je vyšší.

Střední školní věk není období přechodné, ale je to velká vývojová epocha. Individuální rozdíly se už vyrovnávají a připravuje se zázemí pro skok do dalšího období.

Starší školní věk je období také přechodné a jen o málo delší. V tomto období se děje velmi mnoho a dramaticky. Děti rostou, sílí a pohlavně dospívají, proto jsou mezi nimi velké individuální rozdíly. Můžeme pozorovat napětí a zmatek. Tomuto období se budu více věnovat

1.2 Stadium pubescence

Může být někdy označováno jako střední školní věk, o kterém jsem se již zmínila. Je to období přechodu dítěte z prvního na druhý stupeň základní školy. Pubescenci chápeme jako nabývání dospělosti, sexuální zrání. Projevuje se růstem ochlupení a způsobilostí sexuálně žít, tedy i plodit. Psychické a sociální zrání se však odlišuje se zráním sexuálním a nemusí spolu tedy ještě souviset. Právě v tom se odlišuje i znak pubescence oproti adolescenci. Adolescent je tedy již jedinec, který prošel procesem pubescence, ale musí se dále naučit být

dospělým a to jak v oblasti zkušeností, tak i odpovědnosti, sociálního postavení a osobní svébytnosti.

Tato změna je provázána hlubokými krizemi, změnami nálad, názorů a tužeb. Pubescent může mít tedy problémy nejen s okolím, ale i se sebou samým (Helus, 2004).

1.3 Dospívání

Hartl a Hartlová (2004, s. 120) definují pojem dospívání jako období, kdy vrcholí procesy zrání sexuálního, sociálního a emocionálního. Začíná zpravidla od 12/14 do 22/24 let.

Dospívání je období nepřesně vyměřené, díky němuž dítě prochází mnoha změnami v oblasti sociální, duševní a tělesné, aby mohlo nakonec samostatně vykročit do života dospělých. Organismus je ovlivňován zvýšenou hladinou hormonů, rychlým vzrůstem a změnou tvaru těla. Před pubertou myslí dítě více konkrétně, což znamená, že názorně uvažuje o věcech, které jsou blízko něho, které vidí, cítí a dobře zná. V pubertě však začíná myslet abstraktně, to znamená, že hodnotí svět kolem sebe, vytváří obecné závěry, které vždy nejsou správné (Janotová, 1981).

1.3.1 Adolescenti a jejich rodiče

Velký vliv na adolescenty, kteří prochází změnami má psychologické zdraví těch, co je zplodili, vychovali a podporovali. Rodiče znamenají pro dítě ochotné pečovatele a také ochránce, kteří dohlíží na jejich vývoj.

Když dítě začíná dospívat, uvědomuje si, že získalo jistou sílu a řadu vědomostí. „Adolescenti se tedy zpravidla cítí být chytřejší než jejich rodiče, avšak v hlubinách nevědomí stále číhá představa silného rodiče a „ubohého a bezbranného já“. Nyní tedy vzniká konflikt, se kterým se musí rodiče i děti určitým způsobem vyrovnávat. Jakmile se chtějí děti stát nezávislými a samostatnými, musí se zbavit představy, že jsou oni samy bezmocní, avšak rodiče všemocní. Docílí toho tak, že své rodiče vykazovat do patřičných mezí. Začnou říkat věty typu: „Můj táta má názory z první republiky.“

„Jak si adolescenti znovu utvářejí představu o svých rodičích, zároveň naštěstí objevují normální lidský rozměr svých rodičů a mají také více pochopení pro jejich slabosti. Nastává čas, kdy rodič a jeho dítě dokončují své vzájemné přehodnocování. Neznamená to ani vítězství, ani porážku, nýbrž čestný mír“ (Orvin, 2001, s. 41).

1.3.2 Komunikace s adolescenty

Mnoho rodičů má problémy v komunikaci s dospívajícími dětmi a trápí je to. Neexistuje však přesný vzor na to, jak nad problémy v komunikaci vyzrát.

Orvin (2001) uvádí, že každá komunikace je složena ze dvou částí, první je obsah a druhá proces. Obsahem myslí slova, jež jsou vyřčena a myšlenky nebo pocity. Proces tedy je zprostředkovaný nonverbálně.

Snadno se stane, že nepochopíme, co nám chce dospívající vůbec říci, musíme se proto snažit naslouchat velice pozorně. Je dobré se během hovoru přesvědčit, zda rozumíme tomu, co nám dítě říká. Tedy, že přerušíme řečníka, shrneme jeho vyprávění a zeptáme se ho přímo, zda tomu dobře rozumíme.

Adolescenti si často myslí, že nemají dávat najevo děsivé pocity a mimořádné stresy, které se mohou projevat v procesu dospívání. Je dobré adolescenty povzbuzovat, aby své kladné i záporné pocity nějakým způsobem projevili.

Jak pro rodiče, tak např. i pro psychiatra je důležité mít u dítěte důvěru. Je s ním pak mnohem jednodušší komunikace bude si vážit jejich myšlenek a názorů. Ve velké míře přijímají za vlastní základní hodnoty rodičů. I když si to rodiče často nemyslí, protože nemají od dítěte uznání, které si velmi přejí (Orvin, 2001).

2 MORÁLNÍ HRANICE A HODNOTY

Morálka je dle Hartla a Hartlové (2004) „soubor principů posuzovaných z hlediska dobra a zla a řídících chování a jednání lidí dané společnosti, mravní kodex. Lze ji chápat jako *vnitřní víru*, přesvědčení nebo *vnější principy vyžadované společností*“.

2.1 Hranice

„Hranice předcházejí různým potížím, poskytují jistotu a záchytné body. Dítě se lépe orientuje. Je zbytečné vyhrožovat a nutit dítě, pokud máte dostatek přirozené autority“ (Weikert, 2007, s. 101).

Problémy ve výchově, které jsou zřejmé k pozorování skoro všude a to nejen ve vztahu stanovování hranic, mají bezesporu svůj původ v relativizování hodnot a norem v každodenních výchovných otázkách, v rozporu mezi vlastním již praktikovaným a vytouženým stylem. Literatura výchovu velmi často neusnadňuje, ba naopak člověku vkládá do mysli bezradnost a bezmoc, že té „dokonalé“ výchovy nikdy člověk nedocílí a má se spíše obrátit na odborníky jako například psychology, kteří se v této oblasti více vyznají a dokáží odpovědět na mnoho otázek, jež si sami klademe, když výchovu nezvládáme (Rogge, 2007).

2.1.1 Stanovování hranic

Stanovovat hranice je záležitostí rodičů. Jestliže se této povinnosti vyhýbají, pak děti meze vymáhají. Ve své potřebě záchytných bodů vyvolávají neshody a snaží se upozorňovat na sebe tak dlouho, až přimějí rodiče k tomu, že se svých výchovných povinností musí ujmout (Rogge, 2005).

Stanovit hranice může pro děti znamenat jakési uvolnění, dodávání odvahy, aby se ve své roli vyznaly. To se však neobejde bez šrámů. Kdo chce děti uchránit před skutečností, může je pak učinit zpravidla neschopnými (Rogge, 2007).

Rogge(2007) uvádí, že bezpochyby lidé, kterým byly hranice stanovovány v dětství jako porážka, ponížení a zoufalství, později budou zatěžko stanovovat hranice svým dětem také. Dále je pouze potřeba odvahy stát si za svým jednáním. Neviditelné vazby na rodinu působí tím trvaleji, čím méně se člověk vědomě oddělí od rodinných tradic a zvyků.

„ Obtíže s vhodným stanovením hranic jsou tam, kde se děti stávají náhradou za partnera, citovým polštářkem na mazlení, slouží-li jako jediný smysl života nebo mají-li naplnit citově prázdné rodinné ovzduší teplem a milou atmosférou, kde jsou děti zneužívány k tomu, aby dodatečně uskutečňovaly rodičovské touhy po vzdělání a vzestupu“ (Rogge, 2007, s. 24).

V mnoha rodinách se stává, že je dítě středem rodiny. Získává ústřední postavení uvnitř rodinného systému a partnerský vztah se podřizuje vztahu rodiče – dítě. Tím se ale nastoluje trend, který je v rozporu s autonomií a samostatným jednáním. Je-li tedy dítěti přisuzován zvláštní význam pro rodinu jako je například uskutečňovat rodičům jejich představy, dělat radost, stát se životní náplní rodičů apod., tak se děti budou moci jen velmi těžko odpoutat a stát se samostatnými. Vše se tedy točí opravdu jen kolem dítěte a hranice se rozplývají, stávají se nejasnými (Rogge, 2007).

Je-li dítě malé, začíná lézt a pohybovat se kam jen to jde, rozšiřuje si také vlastní hranice.

Čím je dítě větší, tím větší je také prostor, ve kterém se může pohybovat a rodiče ho nechávají od sebe častěji a dál odcházet. Při hrozcím nebezpečí jej zadržíme, aby se mu nic nestalo. Weikert tvrdí, že úkolem rodičů je chránit dítě před nebezpečím, jež není samo schopno odhadnout. Dítě by totiž chtělo hranice stále rozšiřovat. Samo ale netuší o nebezpečí, jenž na něj číhá (Weikert, 2007).

Rogge (2007) tvrdí, že tresty a zákazy nejsou vůbec vhodnými prostředky pro stanovování hranic, jelikož zákazy vedou děti k tajnostem a lžím a zatěžují také nové zkušenosti nepříjemnými pocity a špatným svědomím. Tresty pak vytvářejí bloky a děti se díky nim cítí stále malé, jako by se s nimi nepočítalo vážně jako se samostatně myslící osobností. Zákazy a tresty jsou zaměřeny na potřeby vychovávajícího, teda rodiče a jsou nezřídka výrazem bezmoci a pedagogické improvizace. V této situaci chybí dohoda a pravidla, aby se zvládly kritické každodenní situace.

2.1.2 Vývoj hranic

Hranice, pravidla a rituály, jež jsou rodiči stanovovány se často vztahují k určitému časovému vođu. Míní se tím ta doba, o které si rodiče myslí, že je dobrá a nutná, ať jde o chození spát, příchody domů, uklízení, psaní domácích úloh a další aktivity. Stanovení hranic a pravidel by mělo probíhat asi mezi třetím až čtvrtým rokem života dítěte, tedy u dětí předškolních a v tu dobu by pro děti měly být ta pravidla přijatelná a srozumitelná. Děti ale tím, jak

se snaží na pravidla a hranice „narážet“ a překračovat je naznačují, že je potřeba hranice a pravidla posouvat v závislosti vývoje dítěte (Rogge, 2005).

2.1.3 Překračování hranic

Těžkosti, které se dají sledovat v mnoha rodinách spočívají ve špatném stanovení hranic. Dospívající se cítí opuštěni od dospělých a proto jsme pak svědky naprosto zoufalých pokusů a bezmocného volání o pomoc dětí, jen aby na sebe upozornily. Nemusí to být ovšem jen dospívající. Dále mohou vyhledávat extrémní situace ze skutečného zoufalství, hlavně, když se cítí osamoceny nebo nedostatečně přijímáni lidmi. Touha po jistotě a bezpečí s jasnými pravidly se m skrývá za překračování či narušováním hranic.

Děti se pokouší vyznat v mlhavém světě, ve kterém nejsou schopny se orientovat.

Může se to zdát paradoxní, když na jedné straně jsou dospívající hmotně zajištěni, nic jim nechybí a na straně druhé panuje v mnoha vztazích rodičů k dítěti nepředstavitelná citová prázdnota a chlad. Osobní náklonnost si tedy děti vynucují jen přes negativní až bolestné zážitky. Mohou vyhledávat bolest, aby tak vyvolaly soucit (Rogge, 2007).

2.1.4 Smysl hranic

„Děti chtějí mít hranice a pravidla. Přejí si mít jasno“ (Rogge, 2007, s. 30).

Hranice pro ně skýtají pomoc, zjednávají ochranu a vytvářejí spolehlivý systém jakýchsi souřadnic, ve kterém se mnohou alespoň na určitý čas vyznat. Hranice děti současně podněcují i k tomu, aby se seznamovaly s prostory a novinkami na druhé straně a dobývaly je. Narážet a přibližovat se hranicím znamená pro dítě poznávat hranice svých současných schopností a možností. Může dítě motivovat, aby vyzkoušelo nové a odrazilo se od nového. Z „ještě nemohu“ se za pomoci a dohledu rodičů a s přispěním dítěte stává „mohu“. Děti si s hranicemi zahrávají, aby se napětím vydaly za nebezpečím a překonávaly strach. Toto překračování hranic děti přikládají hrdinům a hrdinkám v médiích. Ti se vydávají na cestu, aby se osvědčili a pouštějí se do dobrodružství, aby se vypořádali s tajuplnými a nebezpečnými mocnostmi (Rogge, 2007).

Jestliže rodiče naučí své dítě jimi stanovené hranice respektovat, uchrání ho před zlými následky. Hranice dítěti napomáhají v mnoha ohledech jako jsou například:

- „učí se, jak se lépe vyrovnat s realitou života;

- rozvíjí se jeho smysl pro zodpovědnost;
- učí se konstruktivně zacházet s problémy;
- respektuje potřeby druhých lidí;
- učí se, jak zacházet s frustrací, vztekem a zklamáním“(Weikert, 2007, s. 101).

Děti vychovávané bez hranic se cítí samotné a nemají osobnost, o kterou by se mohly opřít. V jejich duši vzniká pocit určité opuštěnosti, zatímco jasně určené hranice ukazují dětem pocit sounáležitosti s určitou skupinou, s ostatními lidmi a s vlastní rodinou. V těchto intenzivních vazbách se pak může dařit sebedůvěře, díky níž jsou děti schopny navázání vztahu s dalšími lidmi a učít se rozlišit obvyklé od neobvyklého, nové zkušenosti od již známých a zažitých (Rogge, 2005).

Samo dítě potřebuje získat orientaci a tu dostává tím spíše, čím konkrétněji osoby v jeho okolí ztělesňují a ukazují morální etická měřítká. Emocionálně stabilní prostředí dodává dítěti odvalu zkoušení nových věcí, nezaleknout se, necouvat před neznámem a novými zkušenostmi. Dítě pokouší sílu své individuality. Hranice mu poskytují prostor, ve kterém se cítí jako doma, a v němž se umí orientovat. V tomto důvěrně známém prostoru přebírá zodpovědnost sám za sebe, dále se rozvíjí jeho odvaha k samostatnému rozhodování a řešení problémů, což ho povzbuzuje k dalším výkonům. Hranice dítě povzbuzují k novým cílům a idejím do budoucna. Získává pocit vlastní jedinečnosti a vyvíjí se úcta k sobě samému a tedy i k ostatním lidem. Dokáže akceptovat své odlišnosti a rozdílnosti od druhých. Bez hranic není možná identita a individualita, takže jestliže neexistují hranice, brání rozvoji autonomie a samostatnosti (Rogge, 2005).

2.2 Hodnoty

Hartl a Hartlová ve svém Pedagogickém slovníku (2004, s. 192) uvádí definici hodnoty takto:

„**Hodnota** je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb a zájmů. Hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace. Je součástí společenského vědomí.

Hodnoty lze dělit na pozitivní a negativní, absolutní a relativní, přímé a nepřímé a dále podle obsahu na estetické, etické, logické aj. Odrážejí kulturu společnosti.“

Dále se zabývají *hodnotou vyšší* o níž říkají, že patří pouze člověku a zaměřují se na potřeby přejaté výchovou, kulturou nebo posouzením informací. Do vyšších hodnot se zařazuje např. krása, čest, spravedlnost, soucit, lítost, poctivost apod. Pro hodnocení jsou důležitá kritéria logická, etická a estetická.

Lidské chování je výslednicí, společného působení prostředí a vnitřního stavu jedince. Není bezprostředně určováno přímo fyziologickými potřebami a je nejvariabilnější, a proto méně předvídatelné než u ostatních živočišných druhů. Řízení je závislé nejen touhou přežít, ale také se uplatnit a seberealizovat (Hartl, Hartlová, 2004).

2.2.1 Rozdělení hodnot dle Eyrových

Linda a Richard Eyerovi ve své knize *Jak naučit děti hodnotám* (2000) dělí hodnoty na *hodnoty bytí* a *hodnoty dávání*. Mezi hodnoty bytí řadí např. poctivost, odvahu, mírumilovnost, samostatnost a výkonnost, sebekázeň a střídmost, věrnost a zdrženlivost a mezi hodnoty dávání např. oddanost a spolehlivost, respekt a úctu, lásku, nesobeckost a citlivost, vlídnost a srdečnost a spravedlivost a odpuštění. V knize popisují jak dojít k těmto hodnotám a jakým způsobem je vůbec v dětech jako rodič utvářet, jak například děti chválit apod. Nabízí spoustu metod jak pro předškoláky, školní děti nebo dospívající. Tvrdí, že se má zvývednout více pochvala než kárání a musí se to říkat velmi důrazně a detailně nebo jak se dohodnout s dítětem na poctivém chování. Je tedy velmi mnoho způsobů, jak naučit děti správným hodnotám.

„Moudrost ověřená věky i naší osobní zkušeností nás učí, že individuální i společenské štěstí se spojuje s chováním založeným na jistých morálních zásadách“ (Eyerovi, 2000, s. 9).

Všechny děti zjistí jak metodou pokusů, tak i omylů, že mezi životem založeným na hodnotách a pocitem štěstí skutečně existuje vzájemná souvislost. Zklamání nebo nepříjemné pocity ze špatného chování je mohou zavést k poznání základních hodnot a naučí je čestnému přístupu k životu. Tato cesta je však velmi bolestná a nesnadná.

Když se zeptáme dítěte, co je to vlastně láska, je to pro něho těžká otázka. Překvapením ale může být zjištění, že to my se právě lásku učíme od dětí, než abychom ji učili my. Rodiče se

o dítě starají a i když dítě nic nedělá, tak přitom ti rodiče jej mají velice rádi (Eyerovi, 2000).

3 VÝCHOVA RODINY

Výchova rodiny má velký vliv na utváření hranic a hodnot u dítěte. Má také vliv na celkový jeho rozvoj a adaptaci ve společnosti. Nechci se zabývat otázkou jaké typy rodiny a výchov existují. Zde chci pouze všeobecně ukázat *vztah výchovy ze strany rodičů a pravidel na utváření hranic a hodnot dítěte*.

„Výchova znamená investovat bez ohledu na cíl a přínos. Je to láska bez podmínek. Znamená to, že jsme plně k dispozici, aniž bychom se vzdali sebe. Výchova znamená respektovat odlišnou cestu dítěte, ale zahrnuje také to, že start na tuto cestu pojistíme vlastním příkladem“ (Prekopová, Schweizerová, 2003, s. 21).

Mnoho rodičů si neví rady, protože nedokáží ke svým dětem najít jakýkoliv přístup. Vnímají je za vzpurné nedorosty, o nichž si myslí, že jsou neschopní jakékoliv spolupráce. Poté v rodičích vzrůstají pocity méněcennosti a vychovatelské neschopnosti, jež mají za následek stáhnutí se do sebe.

Jsou jistě situace, ve kterých jsou rodiče oprávněni od svých dětí něco požadovat, je-li to požadavek jasný a není-li v rozporu s nárokem dítěte na spravedlnost a úctu. Oproti samotnému požadavku je dobré dát dítěti možnost podílení se na rozhodování.

Děti umí vycítit, jak jsou rodiče nejistí, když mají vystupovat jako příklad nebo autorita, přesvědčující svými zkušenostmi, znalostmi a věděním. Rovnocenný vztah k dětem, pokud je na mysli úcta k jejich osobnosti, jejich autonomie a sebeúcta, rozhodně neznamena rovnost, pokud jde o zkušenosti a vědění. Dospělí převažují v mnohém ohledu, nejvíce ve zkušenostech, tím pak dokáží více odhadnout nebezpečí a mohou jednat předvídavě (Rogge, 2005).

3.1 Nedůslednost ve výchově

Mnoho rodičů má ve zvyku ospravedlňovat nějakým způsobem své chování a problémy přenášet na své dítě. To je však hlavní bariéra, která brání v přístupu s důsledností rodičů k dětem. Když jsou pak rodiče neochotní hledat možné příčiny vlastních problémů, mají pak sklon k přesvědčení, že emocionální a sociální problémy má dítě. Weikert radí rodičům, že když jsou nedůslední ve výchově, aby nedávali dětem za vinu, jestli nedodrží pravidla nebo

hranice. Dítě to musí dělat, aby zjistilo, co je povoleno a co není. Dále říká, že aby rodiče dbali na důsledné dodržení pravidel a hranic, je potřeba neústupnost a osobní disciplína. Disciplína je však bezesporu namáhavá a proto musí rodiče neustále držet otěže, aby ustali opatření, jež vedou k určitému cíli. Důslednost totiž znamená dbát na dodržování a respektování pravidel a určených hranic (Weikert, 2007).

Děti ve výchově potřebují a vyžadují silné osobnosti, kterých se mohou držet, podle nichž se mohou orientovat a řídit. Výchova je součástí vztahu *dospělý a dítě*. Jestliže se však snaží dospělí z výchovy nějakým způsobem vykroutit a předpokládají, že se dítě už nějakým způsobem zorientuje samo, tak to pak značí, že se rodiče snaží vyklouznout ze vztahu k dítěti. To se pak cítí opuštěné bez pouta, jež ve svém životě potřebuje. Emocionální pouto potřebuje k tomu, aby se mohlo rozvíjet, vytvářet svou sebeúctu a vybudovat si vlastní identitu (Rogge, 2005).

3.2 Pravidla v rodině

V této kapitole se chci věnovat otázce pravidel v rodině. Je jasné, že každá rodina má utvořena vlastní pravidla, podle kterých se nějakým způsobem řídí. Nejsou psaná, jsou pouze utvořena rozhodnutím a jednáním rodičů. V některých rodinách musí být pravidla striktně dodržována, v jiných to může být i naopak. Nastiňuji zde otázku, s jakými pravidly se můžeme setkat a také jaké mohou být příčiny nedodržování pravidel.

Provokující chování, jež má za následky překračování hranic často ukazuje na chybějící pravidla a hranice ve výchovném vztahu (Rogge, 2007).

Je jasné, že tak jako stanovená pravidla utvářejí určitý rámec i určené hranice. V tomto rámci se dítě může projevovat jako celek a získávat zkušenosti. Dítě se bude cítit opuštěné, pokud rodiče nestanoví nějaké hranice. Jejich stanovením poskytnou dítěti jistotu, orientaci a oporu. Jednoduše řečeno dítě potřebuje hranice, aby se mohlo naučit své hranice rozšiřovat (Weikert, 2007).

Rodiče, jejichž výchova dítěte je lhostejnější se často namísto stanovování jasných pravidel uchyluje pouze k zákazům a trestům, jež však mají na dítě negativní vliv, protože se snaží lámat dětskou vůli (Rogge, 2007).

3.2.1 Stanovení pravidel v rodině podle Koeniga

Koenig tvrdí, že je dobré si s dětmi stanovit pravidla už z toho důvodu, že naše společnost dospělých lidí má také svá pravidla, ať psaná i nepsaná. Bez psaných pravidel bychom se neustále dohadovali.

Ve své knize Chytrá výchova (2004, s. 27) uvádí příklady pravidel pro děti *od devíti do šestnácti let* (limit: deset pravidel):

1. „Nebudeš mluvit neuctivě.
2. Běžný úklid domácnosti se musí vykonat do 18:00.
3. Domácí úkoly musejí být hotové do 21:00.
4. Nebudeš nikoho bít ani se s ním hádat.
5. Nebudeš nechávat špinavé nádobí po bytě (zvláště v e svém pokoji).
6. To, oč jsi požádán, uděláš hned napoprvé.
7. Nebudeš kritizovat jídlo.
8. Před odchodem z domu musíš požádat o dovolení.
9. Než někam odejdeš, tvůj pokoj musí být uklizen.
10. Nebudeš lhát.
11. Nebudeš mluvit hrubě nebo vulgárně.
12. Ve škole musíš být včas.
13. Nebudeš kouřit.
14. Máš-li dovoleno někam jít a chceš odejít jinam, musíš zavolat a dohodnout se.
15. Musíš požádat o dovolení, chceš-li si vzít nebo použít něco, co patří jinému členu rodiny.
16. Budeš chodit včas k jídlu.
17. Po 21:00 nebudeš telefonovat (a požádáš své kamarády, ať ani oni netelefonují tobě).
18. Večer se vrátíš domů do dohodnuté hodiny.
19. Nebudeš si pouštět televizi ani telefonovat kamarádům. dokud nebudeš mít hotové domácí úkoly.
20. Nebudeš pouštět počítač, dokud nebudeš mít hotové domácí úkoly (nebo se nedovolíš, že ho můžeš použít za účelem vypracování školního úkolu).
21. Nebudeš pouštět počítač po 22:00.“

Například i těmito pravidly rodiče napomáhají k utváření hodnotových žebříčků a hranic u dětí.

Koenig dále dodává, že pokud budete mít děti s většími věkovými rozdíly, pravděpodobně pro ně vytvoříte různé seznamy pravidel.

„V padesátých a šedesátých letech 20. století se dětem nedovolovalo chovat se neuctivě ke svým rodičům a v žádném případě se nemohly chovat neuctivě ani ke svým učitelům. A pomáhej vám samo nebe, kdyby se tak chovali k někomu v církevní obci. Úcta byla pro generaci našich rodičů neuvěřitelně důležitou zásadou.“ (Koenig, 2004, s. 22).

3.2.2 Příčiny potíží s dodržováním pravidel podle Weikerta

Často se stává, že sami rodiče mají potíže s důsledným dodržováním pravidel a to v důsledku chování jejich dětí, např. že se zkouší vyhnout pravidlům tím, že křičí, pláčí, zlobí se, vymlouvají se nebo předstírají svou neschopnost atd. Poté nad pravidly začnou rodiče přemýšlet a ptají se sami sebe, zda jednali správně. To je přesně to, čeho však děti chtějí docílit. Nedělají to samozřejmě vždy vědomě, ale přesto vede toto chování k tomu, že začnou rodiče pravidla zpochybňovat a už si nebudou stát tolik za jejich dodržováním (Weikert, 2007).

Weikert ve své knize *Výchova dítěte* (2007) uvádí, které příčiny potíží s pravidly by měly rodiče zvážit a případně i odstranit:

- Mají-li rodiče příliš nízkou důvěru ve vlastní činy.
- Cítí-li nejistotu svých postojů.
- Nemají-li jasno, kterým pravidlům dávají spíše přednost a které odmítají.
- Mají-li strach, že dítě nějakým způsobem omezí a natrvalo mu ublíží.
- Nemohou-li snést zlobu, odmítání a odpor jejich dětí v důsledku zavedení pravidel.
- Potíže s pravidly mohou mít rodiče, mění-li často pravidla a nepočkají-li dost dlouho, až se dostaví úspěch (Weikert, 2007, s.100).

Weikert (2007) dále uvádí, že vědecké výsledky potvrzují, u dětí, které měly příliš velký, nebo příliš malý prostor, se objevují nejtěžší poruchy chování.

4 NEMORÁLNÍ CHOVÁNÍ - DŮSLEDKY NARUŠOVÁNÍ HRANIC

Tato kapitola se zabývá nemorálním chováním v důsledku narušování hranic. Je to například násilí a agresivita, šikana, krádeže, apod. Zmiňovat se o velmi závažných trestných činech jako je např. vražda by bylo na velmi dlouho. Uvádím zde něco málo z toho, s čím se ve společnosti dospívajících nejčastěji setkáme. To, co je prakticky „na denním pořádku“ hlavně v okolí školní docházky a kolektivu.

Často se říká, že dospívající děti si nejsou schopné hrát a mít fantazii. Dokládá se to tím, že v dětských hrách až mnoho přibývá prvků ničivého násilí a agrese (Rogge, 2005).

Zeptáte-li se rodiče, jestli chtějí raději holčičku nebo chlapečka, tak naprostá většina odpoví: „Hlavně, ať je to zdravé.“ Po tomto touží rodiče před narozením a i později, kdy už dítě vyrůstá v určité společnosti. Rodiče si přejí, aby bylo zdatné jak po psychické, tak i fyzické stránce osobnosti. Přejí si, aby se mu dařilo ve škole, aby bylo úspěšné mělo mnoho přátel. Chtějí tedy, aby jim dítě přinášelo radost. Každý však ví, že toto nelze zaručit. Proto, když začne být dítě trochu problémové, snaží se rodiče přijímat chování svého dítěte s úsměvem. Zpočátku si myslí, že jejich dítě bude s vyšším věkem přizpůsobivější a jejich chování se změní a nakonec se správnému chování a jednání naučí. Jenže radost, kterou dítě svým rodičům dělalo, může přerůst ve znepokojení, protože už jeho chování méně zvládají (Train, 2001).

4.1 Agresivita

„Dětská agresivita je agresivita myšlena hlavně v předškolním a mladším školním věku, která je zaměřena především vůči vrstevníkům, ale též vůči rodičům, případně pečovatelům. Častější agresivní reakce se objevují při hrách, pokud druhé děti ustupují, a reakce jsou tak odměňovány, mizejí, když je útok opětván. Srovnávací pokusy též prokazují, že pravděpodobnost míry vyjadřované agresivity v adolescenci roste s mírou sledování násilných televizních programů v dětství“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 24).

Agrese může být jedním z projevů snížené psychické odolnosti a dítě se tímto způsobem snaží vyrovnat s okolním prostředím a nezdary, jež ho doprovázejí. Potlačení agresivity není snadné a v žádném případě ji nelze potlačovat tresty. Stěžejní metodou při nápravě agresivi-

ty je odměna za dobré chování a odejmutí výhod za chování nesprávné. Výbuchy agresivity nejsou dlouhodobější problémy, ale jejich následky mohou narušit vztahy v rodině (Serfontein, 1999).

Dětská agresivita se vyvíjí v závislosti na výchovném stylu a citlivosti rodičů a pozdějších vychovatelů, kteří mají na dítě nějakým způsobem vliv. Její symbolické formy se pak mohou projevat později, když se dítě dostává do konfliktu.

Škola je nejen prostor pro vzdělávání žáků, ale je také významná pro sociální komunikaci. Proto pak může v řadě interakcí s učitelem a spolužáky docházet k celé řadě konfliktních situací. V poslední době je častým tématem agresivita žáků proti učitelům, a proto někteří autoři nastolují zajímavou hypotézu, kde říkají, že agresivitu žákyň a žáků lze vyložit jako hyperkompenzaci určitých jedinců se specifickou životní zkušeností, jejichž jednání má charakter obrany proti psychosociálnímu znejistění (Jedlička – Kořa, 1998).

4.2 Krádeže

„Krádež má pro dítě ještě jinou dimenzi než pro dospělé. Často je to projev pomsty nebo zkouška odvahy“ (Weikert, 2004, s. 312).

Krádeže celkově pojímané nepatří do našeho hodnotového žebříčku a do našich představ o čestnosti a slušnosti. Možná reakce rodičů na krádež je prudká jako jsou například nadávky, výhrůžky nebo tvrdá opatření jako může být bití či domácí vězení.

4.2.1 Jsou krádeže normální?

Téměř každé dítě se v průběhu zrání pokusí něco ukradnout. Weikert tvrdí, že z tohoto pohledu je to do určité míry normální. Zkouší pouze, zda jde získat věci jinou cestou, než koupí penězi. Nebo se chtějí pomstít pouze kamarádovi, o kterém vědí, že mu ta věc bude chybět a nebo také se mohou nechat vyprovokovat druhými. Nejčastěji se krádeže dějí mezi šestým a sedmým rokem a nebo v průběhu puberty. Stane-li se to jen ojedinele, je dobré před tím nezavírat oči, ale člověk si nemusí dělat starosti. Stává-li se to častěji, je to už závažný problém.

„To, že dítě krade a možná podniká i kriminální činy, může mít různé příčiny:

- časté ztráty v rodině (rozchody, rozvody, smrt, častá změna bydliště a školy),
- výrazné a dlouhodobé spory mezi rodiči,

- sociální problémy rodiny (finanční tíseň, nezaměstnanost, špatné bytové podmínky, sociální izolace),
- násilí v partnerském vztahu rodičů,
- agrese a bití dítěte, sexuální zneužití,
- závislost“ (Weikert, 2004, s. 313).

4.3 Záškoláctví

Velmi často je pojímáno jako přestupek, porušení školního řádu a úmyslné zanedbávání školní docházky. V angličtině a němčině jsou výrazy pro záškoláctví často překládány jako tulák, žebrák, chudák či potulování.

Pro dítě je domov místem, kde má své hračky, jistotu tepla a dobrého jídla. Za běžných okolností se tedy dítě nevydává vstříc mnoha nepříjemným okolnostem v době, kdy setrvává mimo domov a stýká se s podivnými a často pro ně nebezpečnými lidmi. Tuláctví se tedy považuje za práh disociálního života.

Dítě se škole může vyhýbat z mnoha důvodů a jedny z nich jsou problémy v rodině jako např. alkoholismus rodičů, rozvrat rodiny, kriminalita, nepříznivé sociální poměry nebo také hrubé fyzické násilí v rodině. To vše bývá doplněno tím, že rodiče nemají zájem o výchovu dítěte a ztrácí nad ním kontrolu (Jedlička – Kořa, 1998).

4.4 Šikana

Šikana je velmi obtížným problémem, projeví-li se. Zeptáte-li se dítěte již ve třetí třídě, co je to vlastně šikanování, ví již, o čem je řeč. Kolikrát již zmíní několik případů, se kterými se setkalo. O šikaně lze diskutovat do nekonečna, ale přesto nenalezneme závěr, který by pomohl k vyřešení případů šikany. Naštěstí existuje již mnoho programů na prevenci, které jsou aplikovány do škol.

O šikaně se často dozvídáme z médií. Je již několik případů, kdy agresori nahrávají své činy do telefonu nebo fotoaparátu a později je zveřejní na internetu. Oběť šikanování se cítí tak ponížena nejen mezi agresory šikany, ale při zveřejnění i před ostatními. Je to velmi ponižující pocit, se kterým se oběť velmi těžko ztotožňuje.

Oproti dřívější době vykazuje dnešní šikanování určité znaky, které jsou alarmující. Na mysli je především vzrůstající počet případů šikany, snižování věkové hranice agresorů neboli aktérů šikany, zvýšenou brutalitu a rafinovanost šikany. Více než dříve se také mluví o šikanování učitelů ze strany žáků. Děti kolikrát dokáží energického pedagoga, který je ještě neobratný v jednání s lidmi ponížit nejen před žáky, ale i kolegy pedagogy (Bendl, 2003).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Pro většinu z nás je bydlení, vlastní teplá postel, jídlo, láska rodiny a celkové rodinné zázemí základem pro vývojově správný život. Všichni bohužel nemají ani část těchto základních potřeb. Žijí ze dne na den a přemýšlí nad tím, co bude za měsíc, kde budou bydlet a co budou jíst. Pokud se jedná o matku s dětmi a někdo jim podá pomocnou ruku a navede je na lepší cestu, dostávají se pak do zařízení, kde jim sociální pracovníci pomáhají se zvládnutím jejich životní krize. Tímto zařízením může být právě azylový dům, kde je právě zajištěna teplá postel a pomoc sociálních pracovníků. Matky s dětmi zde mají zajištěno ubytování po nějakou dobu, za kterou se snaží svou situaci vyřešit a hledat optimální řešení, aby při odchodu z azylového domu měly kam jít a krizová situace se již neopakovala.

V praktické části se chci věnovat otázce morálních hranic a hodnot u dětí z azylového domu Občanského sdružení CEMA a dětí z běžných funkčních rodin. Chci zkoumat to, zda hodnoty a hranice dětí z azylového domu budou rozdílné také v závislosti na věku a nebo se v rámci jejich životů tolik lišit od dětí z funkčních rodin nebudou.

Nejdříve se zmíním o Občanském sdružení CEMA. Co poskytuje, jakým způsobem to poskytuje, kde získává finance, aby mohlo fungovat a jejich cílová skupina. O sdružení se zmiňuji proto, že jsem v něm realizovala svoji část výzkumu a proto, že se dětí velmi týká, jelikož v azylovém domě žijí společně s maminkami.

5 OBČANSKÉ SRDUŽENÍ CEMA – DOMOV PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI V TÍSNI

Občanské sdružení CEMA je dobrovolnou nevládní neziskovou organizací vzniklou dle zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, v platném znění. Usiluje o posílení hodnot a role rodiny, úlohy rodičů, rodičovské výchovy, smysluplného využívání volného času, zvýšení soběstačnosti sociálně znevýhodněných skupin obyvatel a jejich začlenění do přirozeného místního společenství (Občanské sdružení CEMA).

Občanské sdružení CEMA zastřešuje Rodinné centrum POHODA, Klub bez klíče, Dámský klub a Domov pro ženy a matky s dětmi v tísni.

5.1 Charakteristika zařízení

Občanské sdružení CEMA Žamberk jako poskytovatel služby napomáhá v **Domově pro ženy a matky s dětmi v tísni** ženám z Pardubického kraje a Rychnovska, které potřebují pomoci při neshodě v rodině, v případě ohrožení, v zajištění základních životních potřeb. Napomáhá s poskytnutím přístřeší a základním poradenstvím ženám, které momentálně nemohou svou situaci řešit vlastními silami ani za pomoci svého okolí. Nezisková organizace pomáhá ženám tak, aby mohly žít běžným způsobem života.

Služba poskytuje ženám zázemí, radu a podporu, které se jim nedostává. Pracovníci jim pomáhají obnovit jejich síly a znovu se zapojit do řádného života. Snaží se o začleňování žen do většinové společnosti, aniž by potlačovaly svou vlastní individualitu. Prosazování vlastních zájmů však nesmí narušovat soužití s ostatními.

K dispozici je i krizová pomoc, která slouží pro ženy a matky s dětmi v tísni, které potřebují nutnou pomoc a přístřeší k vyřešení své tíživé situace např. při neshodách s manželem.

Domov funguje od května 2006, kdy po rekonstrukci budovy zahájil činnost. Od té doby pracovníci pomohli již mnoha rodinám najít svůj směr a pustit se s novou silou do života.

5.2 Financování

Služba funguje díky dotacím z Evropského sociálního fondu (SROP), Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) a Pardubického kraje. Dále pomáhají příspěvky měst Žamberk, Rychnov nad Kněžnou, Lanškroun, Vysoké Mýto, Choceň a Jablonné nad Orlicí. K provozu přispívají také příspěvky a dary soukromých organizací a osob.

5.3 Cílová skupina

5.3.1 Cílová skupina azylového domu

- Matky s dětmi, těhotné ženy a ženy, které nemohou vést důstojný život,
- týrané a zneužívané ženy a matky s dětmi,
- matky nezvládající základní péči o děti a vedení domácnosti,
- ženy, které se ocitly v sociální izolaci a nemají rodinné zázemí.

Mezi další základní pomoc Domova pro ženy a matky s dětmi v tísní patří krizová pomoc. Občanské sdružení Cema Žamberk jako poskytovatel služby napomáhá ženám v regionu, které potřebují naléhavou pomoc při neshodě v rodině, v případě ohrožení žen nebo matek s dětmi a v zajištění základních životních potřeb. Napomáhá ženám základním poradenstvím, poskytnutím přístřeší, pomocí při zajištění stravy, osobní hygieny, očištění oděvů. Usiluje tedy pomoci ženám tak, aby překonaly krizový stav a mohly zahájit vyřizování běžných záležitostí.

5.3.2 Cílová skupina krizové pomoci

- Ženy a matky s dětmi, které jsou ohroženy v základních životních potřebách.
- Týrané a zneužívané ženy a matky s dětmi.
- Matky s dětmi, těhotné ženy a ženy, které se dostaly do krizové situace v Pardubickém kraji nebo na Rychnovsku.

5.4 Poskytované služby

Služba je poskytována 24 denně a principy poskytování služeb jsou:

Respektování právních norem.

Podpora vzájemné tolerance.

Individuální přístup.

Diskrétnost.

Pomoc, podpora a motivace.

Služby v domově zahrnují nejprve poskytnutí nouzového ubytování a to na dobu nezbytně nutnou k vyřešení tíživé životní situace. Dalšími službami jsou například pomoc při řešení finanční krize podáním jednotlivých žádostí, rady při pomoci péče o dítě, předškolní nebo školní docházka dítěte a spolupráce se školou, volnočasové aktivity dětí a maminek, spolupráce s rodinou, pedagogický dohled, pomoc při výuce apod.

6 VÝZKUM

Téma děti a jejich morální hranice a hodnoty jsem si vybrala proto, že jsem v rámci praxe docházela zejména do speciálních škol a nyní pracuji v Domově pro ženy a matky s dětmi v tísní. Práce s dětmi a jejich maminkami mě velmi zajímá a baví. Tato práce není stereotypní a každý den je úplně jiný. S každým dalším dnem přichází nové a nové problémy, které mají dopad jak na maminky (klientky), tak i na jejich děti, a které musíme s klientkami řešit. Děti se to týká někdy až velmi blízko, proto může být mezi dětmi z běžných funkčních rodin a dětmi z azylového domu menší rozdíl a to zejména jen v tom, kde bydlí.

Výzkum jsem prováděla v měsíci květnu 2008, kdy už jsem děti z azylového domu již do jisté míry trochu znala. Děti z běžných rodin jsem vybírala na základě doporučení.

6.1.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor jsem vybírala záměrným výběrem. Z azylového domu jsem si vybrala první skupinu osob a tedy jednu třináctiletou dívku, šestnáctiletou dospívající dívku a dvacetiletou ženu. Vybírala jsem všechny podle jejich charakterových vlastností a podle toho, z jaké stránky jsem je poznala já osobně a jak na mě působily. Jako další skupinu dotazovaných jsem si vybrala z okruhu známých na základě doporučení také třináctileté dítě, šestnáctiletého dospívajícího a dvacetiletou osobu.

Všichni dotazovaní jsou pojmenováni vymyšleným jménem, které si oni sami navrhli a některá osobní data u dětí z azylového domu jsou minimálně pozměněna, aby byla zachována jejich anonymita.

6.1.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu v praktické části bakalářské práce je seznámit se a rozpoznat morální hranice a hodnoty u dětí a dospívajících z azylového domu a dětí z běžných funkčních rodin také v závislosti na věku.

6.1.3 Výzkumný problém

Jak jsou rozdílné morální hranice a hodnoty u dětí a dospívajících z azylového domu a u dětí a dospívajících z běžných funkčních rodin?

6.1.4 Výzkumné otázky

Celkový počet otázek je 10. Každá je směřovaná na morální hranice nebo hodnoty jedince.

Jaké chceš mít jméno, aby byla zachována tvá anonymita?

1. *Jak se staviš k situaci, která byla medializovaná, kdy parta kamarádů opila kočku a pak ji nechali brutálně utýrat psem PitBullem, který ji doslova „roztrhal“ a pak ji jeden chlapec z party šlápl na hlavu?*

Otázka zjišťuje názor na týrání zvířat. To, zda děti v tomto případě vidí vůbec něco špatného. Tématem otázky je tedy týrání zvířat.

2. *Co si myslíš, že je láska? Co je to pro tebe mít rád?*

Otázka zjišťuje hodnotu, kterou je láska. Co pro děti v jejich životě představuje. Tématem je láska.

3. *Někdo z tvých blízkých je velmi nemocný a potřebuje mnoho peněz na to, aby se mohl uzdravit. Ty by jsi měl možnost sehnat velkou část těchto potřebných peněz, ale bylo by to nelegální cestou, tzn. např. krádeží. Uděláš to?*

Otázka je zaměřena na morální hranice, které mohou být narušovány v důsledku pomoci svému blízkému. Tématem je tedy schopnost pomoci svému blízkému.

4. *Seřaď hodnoty od jedné do šesti podle tebe, jak by měly jít za sebou, co je pro tebe nejdůležitější bude přiřazeno k číslu jedna a to, co je pro tebe nejméně důležité bude mít číslo šest.*

přátelství – peníze(zajištění) – zdraví – spravedlnost – láska – poctivost

Otázka je zaměřena na sestavení žebříčku hodnot, dle uvážení. Zvolila jsem hodnoty, u nichž není hned jasné seřazení. Vybrala jsem takové, aby se nad nimi dotazovaní museli zamýšlet. Tématem jsou hodnoty.

5. *Představ si ten nejtěžší úkol na světě. Viš, že ho nezvládneš, zkusíš to přesto? Zkusíš překonat sám sebe, i když je velké riziko neúspěchu?*

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda jsou dotazovaní schopní vůbec překonávat nějaké překážky, které je v životě čekají. Tématem otázky je tedy *překonávání nesešných překážek*.

6. *Podle čeho hodnotíš své přátele? Kdo je pro tebe „opravdový“ přítel?*

Otázka by měla vést k zamyšlení nad tím, kdo se vlastně v našem okruhu přátel pohybuje. Koho považují děti za bližšího a koho si také k sobě více „připustí“ a dokáží mu svěřovat svá tajemství. Jaké vlastnosti by takový člověk měl mít. Tématem jsou tedy *přátelé*.

7. *Představ si, že jsi někde na dovolené a fotíš fotky pro časopis. Najednou jsou ale obrovské záplavy a ty vidíš, jak strhl proud člověka, který nechal zabít tisíc lidí, a který se už skoro topí, ale v posledním okamžiku se chytne malé větvičky, která za chvíli praskne. Tento člověk pak spadne do rozvířených vod a utopí se. Odložíš fotoaparát a pomůžeš mu přežít anebo ho vyfotíš, dostaneš za fotku nemalé množství peněz a dostaví se ti ohromného úspěchu?*

Tato otázka má zjistit, zda je cizí život samotný o sobě jako hodnota pro někoho druhého důležitý či není. I přesto, že je tento život již poznamenaný skutečnostmi, které mohou rozhodnutí dotazovaného pozměnit. Tématem otázky je tedy *životy druhých*.

8. *Použil by jsi násilí při řešení nějakého konfliktu? Například se s kamarádem nepohodneš a on ti vrazí facku. Vrátiš mu ji?*

Násilí je velmi často diskutovaným tématem již na základních školách, proto jsem jej do okruhu otázek zařadila také. Zde se pokouším zjistit, zda je dotazovaný schopný někoho udeřit po vyprovokování, zjišťuji tedy jeho hranice v situaci, která se může lehce stát např. i při hře. Tématem je tedy *násilí*.

9. *Tvůj kamarád je šikanovaný. Co uděláš, aby jsi mu pomohl?*

Tato otázka má zjišťovat, jak se dotazovaný staví k situaci šikany v jeho přítomnosti. Jak by se zachoval, když by byl svědkem násilí, které je konáno na druhé osobě a ne přímo na něm. Tématem je tedy *šikanování kamaráda*.

10. *Myslíš, že tvé chování a jednání, to jaký „jsi“ ovlivnili tví rodiče? Jestliže ano, tak jakým způsobem?*

Tato otázka se zaměřuje na téma rodiny. Zda si dítě či dospívající vůbec uvědomuje vliv jeho rodičů a dalších příslušníků, kteří na něho odmalička nějakým způsobem působí. Zda ví, jakým způsobem mohou rodiče vliv na dítě vyvíjet. Tématem je tedy *vliv rodiny*.

6.1.5 Metody získání a zpracování dat

Data byla získána formou individuálního strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami a následnou interpretací s ukázkou odpovědi. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, aby došlo k zaznamenání jakékoliv maličkosti. Rozhovory jsem nahrávala ve známém prostředí dotazovaných, aby se cítili pohodlně a nemuseli se nějak vyrovnávat s novým cizím prostředím.

Zpracování odpovědí je formou kvalitativní interpretace odpovědí na každou otázku s ukázkami odpovědí.

Pro větší seznámení s dotazovanými popisují rodinnou situaci a celkový dojem, jak na mě dotazovaný působil. První tři dotazovaní nyní žijí v Domově pro ženy a matky s dětmi v tísni v Žamberku a další tři dotazovaní žijí v běžných funkčních rodinách.

6.2 Respondenti

Gábinka – 13 let

Gábinka žije s maminkou a třemi sourozenci (11, 7 a 3 roky) v Domově pro ženy a matky s dětmi v tísni v Žamberku již 9 měsíců. Navštěvuje základní školu společně s dvěma sourozenci. Maminka do práce nechodí, protože se stará o nejmladšího sourozence. Gá-

binka mamince velmi pomáhá s domácností. Umí uvařit jednoduché jídlo, pomáhá sourozencům s úkoly každé odpoledne hned, jak se vrátí ze školy. Dohlíží nad nimi, když maminka není zrovna doma a hraje si s nimi na hřišti. Jejich tatínek žije s novou přítelkyní, se kterou má již dalšího potomka. Gábinky vztah k otci není příliš vřelý, jeho přítomnost nevyžaduje, spíš naopak.

V plnění úkolů je pečlivá a obětavá i ve spolupráci s ostatními. Požádám-li ji o něco, tak vím, že to bez problému splní.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Gábinka nejdříve nevěděla, jak na otázku reagovat. Po chvíli ale vyslovila svůj názor, ve kterém čin skupiny lidí odsuzuje a chtěla by pro ně trest. Nelíbí se jí, co dokáží lidé udělat „*Nikdy bych nic takového neudělala a potrestala bych je za to. Zavřela bych je do vězení za týrání koček.*“

Otázka č. 2: láska

Nad touto otázkou se Gábinka zamýšlela velmi dlouho. Bylo pro ni těžké na ni odpovídat. I když je velmi lehká řečena, tak přesto ji dělala odpověď problémy. Později mi říkala, že je tato otázka nejtěžší. Nevěděla asi, co přesně po ní chce za odpověď.

„Že mám toho člověka ráda a nehádám se s ním.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

Na tuto otázku odpověděla velmi důrazně, že co se týče krádeží, tak to by nikdy neudělala. V tom má naprosté jasno a ví, že krádeže lidem akorát přidělávají problémy. Ví, že takový problém se dá řešit i jiným způsobem než krádeží.

„Neudělala bych to, nikdy bych nic neukradla. Snažila bych se našetřit peníze.“

Otázka č. 4: hodnoty

Seřazení hodnot pro ni bylo již známé, znala to již ze školy. Byla ale překvapena důležitostmi některých hodnot, které se mohou v jejím rozhodování krýt. Tedy, že na jednom místě by

nejraději napsala hodnoty dvě. Lze vidět, že obecně známe zdraví na prvním místě a peníze na posledním místě dodržela, ale např. spravedlnost byla pro ni důležitější než láska.

1. místo - zdraví
2. místo - poctivost
3. místo - spravedlnost
4. místo – přátelství
5. místo – láska
6. místo – peníze

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

U této otázky se opět docela dlouho rozmýšlela. Představila si angličtinu, jelikož tu nyní bere za jeden z nejtěžších úkolů a říkala mi, že když píše písemnou práci, tak se na to učí a snaží se učit, co nejvíce to jde a pak je mile překvapena, že ji napíše na jedničku. Ona sama byla pak velmi překvapena, že jedničku dostala, protože to vůbec nečekala. Není si jistá vědomostmi v angličtině, ale přesto se ji neustále učí a snaží se, aby ji šla. Sama říkala, že na cizí jazyky je slabá. Dle mého názoru se překážky snaží překonávat a to tak, že jejich přípravu neodkládá nebo dokonce nepodceňuje. Daleký cíl předem nevzdává a i když ví, že cesta k němu bude dlouhá, přesto se na ni vydá.

„Snažím se zkoušet překonávat překážky. Pro mě je třeba těžká angličtina, ale hodně se ji učím a nevěděla jsem, že dostanu jedničku a přesto jsem ji dostala.“

Otázka č. 6: přátelé

V této otázce se vůbec nerozmýšlela a odpověděla pohotově. Má v hlavě srovnáno, kdo je pro ni v životě nejdůležitější a to jak v roli maminky, tak i v roli přítele. Zjevně má již špatné zkušenosti s lidmi a proto ví, že maminka a sourozenci ji umí podržet a plně jim důvěřuje na rozdíl např. od tatínka.

„Přítel je pro mě mamka, ségra a bráchové, protože jsou hodní a nedělají mi špatné věci jako ostatní lidi a můžu jim věřit, že když jim něco řeknu, tak to nikde neřeknou.“

Otázka č. 7: životy druhých

Otázka úspěchu je Gábince ještě docela neznámá. Myslím tím úspěch a náležitá odměna i za cenu ublížení někomu jinému, i když je pro nás ten člověk naprosto neznámý. Nepřemýšlela

nad nějakou odměnou, ale nad tím, že zachránit člověk v nouzi je to základní, co člověk může udělat. Samozřejmě by však byl náležitý trest, o němž se nezapomněla zmínit.

„Já bych ho radši zachránila a pak bych ho nechala zavřít do vězení.“

Otázka č. 8: násilí

Gábince maminka často říká, že někoho bít se nemá a tedy sama Gábinka by násilí při řešení konfliktu nepoužila. Její morální přesvědčení je správné a ona si je toho vědoma. Pomyslela také na ostatní lidi, kteří by byli konfliktu přítomni. Neuhodila by nikoho už jen proto, že by si o ni ostatní mohli myslet, že by mohla být zlá i na ně a to ona nechce.

„Nevrátila, protože se to nemá vracet. Je mi to blbě. Ostatní by to pak viděli a mysleli by si, že jsem zlá.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Gábinka je zvyklá bránit a ochraňovat své sourozence, není tedy divu, že by se oběti zastala, ale pouze slovně, bez násilí. Snažila by se aktéra šikany nějakým způsobem také ponížit, aby se cítil stejně jako jeho oběť. Hlavně by situaci nepřehlížela, ale nějakým způsobem by jednala.

„Toho druhého člověka bych urazila, aby ho nechal být. Zastala bych se ho, nikdy bych neudělala to, že bych si toho nevšimla.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Tato otázka byla pro Gábinku opět složitější. Ještě si sama moc neuvědomuje, jak na ni rodiče mohou působit. Na druhou část otázky se jí odpovídalo velmi těžko. Sama asi vůbec tuto část nechápala, ale později odpověď vymyslela, i když si jí nebyla vůbec jistá.

„Myslím, že asi ano. Třeba napomínáním.“

Zhodnocení

Gábinka je velmi mladý člověk, který ještě nutně potřebuje dohled rodičů, tedy alespoň maminky. Maminka má na ni velký vliv a lze vidět velmi úzký vztah mezi nimi i jejími sourozenci. Možná, že by tak úzký vztah s maminkou neměla, kdyby se role otce více otec ujal. Celé dny je Gábinka pouze s maminkou a jejími sourozenci, ve škole má nepatrnou část kamarádů, s nimiž ale volná odpoledne netráví. Její hodnoty a hranice jsou ještě v počáteč-

ním rozvoji, protože v období dospívání se jí mohou výrazně změnit. Myslím ale, že pokud se nestane v jejím životě v období dospívání něco opravdu velkého, co by ji mnoho zasáhlo a ovlivnilo, tak se její hranice a hodnoty jen o něco málo rozšíří. Na mě působí velmi vyrovnaně a spokojeně.

Klára – 16 let

Klára vyrůstala od svých čtyř let pouze v péči maminky. Její rodiče se rozvedli, když se narodila poslední sestra. Klára má dva mladší sourozence, bratra (14 let) a sestru (13 let). Otec žil vždy poblíž a jeho výchova zřejmě hodně ovlivňovala Klářino chování. Ona sama mi přiznala, že právě vždy rada otce pro ni byla podnětná. Maminka s dětmi vždy žila v bytě poměrně uspořádaným stylem života, ale v poslední době spíše po ubytovnách a poté se dostaly do Domova pro ženy a matky dětmi v tísní do Žamberka. Žijí tu již půl roku.

Klára navštěvuje odborné učiliště, o němž v poslední době přemýšlí, zda zvolený obor byla správná volba. S výchovou mladších sourozenců napomáhá mamince, která děti občas nezvládá. Klára umí být dominantní a to často i k mamince, která její dominanci neumí čelit. K otci, který je jednou za měsíc navštíví si nic nedovolí. Ve všem ho poslechne.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Klára velmi dobře znala tuto situaci. Její reakce na danou situaci je taková, že s tím naprosto nesouhlasí. Řekla mi přímo, že je to „hnus“, co ti lidé udělali a nechápe, jak to vůbec udělat mohli. Dle jejich slov by je trest neminul.

„Podle mě to není vůbec pěkné, měli by za to být potrestáni. Dala bych jim roční vězení a zákaz přístupu ke zvířatům.“

Otázka č. 2: láska

Na tuto otázku Klára ihned zareagovala pohotovou odpovědí. Partnerskou lásku již nějakou prožila, jelikož z jejich slov jistou zkušenost vidím. Mluvila nejen o lásce partnerské, ale i

rodičovské. Možná, že z jejich slov cítím její trochu chybějící vztah dcera - matka, která podle jejich slov vždy více upřednostňovala mladší sourozence.

„Podle mě je to, když se dva lidi milují a ví o tom, když se třeba setkají. Nebude ji nikdy bít a budou spolu šťastní. Rodiče dávají dětem svou lásku a péči a starají se o ně, co nejlépe to jde.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

V této otázce Klára vyjádřila soucit nad nemocným blízkým člověkem. Na jednu stranu by byla na sebe hrdá, že by mu mohla zachránit život, ale na druhou stranu by z krádeže moc dobrý pocit neměla. Nenapadlo ji ale jiné řešení, jako například peníze sehnat legální cestou. Zaměřila se pouze na krádež, zda ano či ne.

K: *Pokud by byl ten člověk hodně nemocný a byl už opravdu v nemocnici, tak bych to asi udělala, ale z krádeže bych neměla dobrý pocit, ale na druhou stranu bych si zase říkala, že jsem zachránila život člověku, kterého mám ráda.*

Otázka č. 4: hodnoty

Její seřazení hodnot je docela zajímavé. Možná, že jak mluvila o svém vztahu s maminkou, tak asi proto má spravedlnost na prvním místě. Je to asi tím, že vždy cítila, jak se maminka věnuje více jejím mladším sourozencům a jí nechává volnější výchovu. Lásku má poslední z toho důvodu, protože měla na mysli pouze lásku partnerskou a v tuto chvíli je pro ni přednější přátelství než nějaký bližší přítel.

1. místo - spravedlnost

2. místo - poctivost

3. místo - přátelství

4. místo – zdraví

5. místo – peníze

6. místo – láska

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

Klára není moc schopna překonávat velmi těžké překážky. To již nasvědčuje i tomu, že chtěla studium na odborném učilišti ukončit po prvním roce docházky. Neuvědomovala si

ale, co by mohla dále dělat. Je schopna nějakého činu, ale nedomyslí si důsledky svého jednání. Za cílem by šla, ale pokud by se jí do cesty připletla nějaká další překážka, tak by vše již předem vzdala. Nebyla by již schopna jít dál. Možná, že by jí i chyběla energie a celkový elán něčeho docílit.

„Já nevím, možná bych se pokusila, ale při prvním nezdaru bych to asi vzdala.“

Otázka č. 6: přátelé

V této otázce měla naprosté jasno a ihned mi odpověděla skoro bez rozmyšlení. V jejím bývalém spolužákovi cítí důvěru a jistotu. Ví, kdo je pro ni ten „opravdový“ a kdo pouze známý nebo kamarád ze školy.

„Je to můj bývalý spolužák, protože kdykoliv mu něco řeknu, tak to nikomu prostě neřekne, udrží tajemství.“

Otázka č. 7: životy druhých

Na tuto otázku rozmyslela odpověď docela dlouho. Nejvíce jí na tom zarazilo, že tonoucí člověk nechal zabít takový počet lidí. Tím se odrazila její odpověď. Nepomýšlela na to, že je to nějaký cizí život., který by většina lidí zachránila. Myslela pouze na to, že je to život člověka, který udělal prostě něco strašného.

„Pokud ten člověk zabil hodně lidí, tak bych ho asi nechala zemřít, aby zažil to, co zažili ti zabítí lidé. Zní to asi krutě, ale smrt za smrt. Klidně bych i ty peníze za to nechtěla, ale nechala bych ho zemřít.“

Otázka č. 8: násilí

Klára na tuto odpověď odpověděla stručně a jasně. Tím, že by se naštvála mínila to, že by jí to již nějakým způsobem bolelo. Tu bolest by již nedokázala překonat a facku by opětovala. Zde se již nabízí otázka, jak by tento konflikt mohl dopadnout. Zda by nevyvrcholil v nějakou potyčku.

„Pokud by mi ji vrazil tak, že bych se opravdu naštvála, tak bych mu ji vrátila a pak bych mu řekla, že s ním už kamarádit nebudu. A pokud by to byl kluk, tak bych mu řekla, že holky se nebijí.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Klára má vcelku vysokou pevnou postavu a je si toho zřejmě vědoma, tak proto by se mezi obět' a aktéry šikany postavila a bránila ji i za cenu násilí. Je schopna se někoho zastat a pomoci mu se bránit.

„Vstoupila bych mezi ně a šla bych to někam ohlásit. Nedívala bych se na to, prostě bych nějakým způsobem jednala.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Vliv otce na Kláru je v této odpovědi zřejmý. Ona sama si uvědomuje, že otec ji umí napomenout a když ho neuposlechne, tak hrozí s otcem zbytečný konflikt. S maminkou sice žije, ale má na minimální vliv.

„Já si myslím, že taťka to určitě ovlivnil, vždycky si se mnou sednul a říkal mi, jak se mám chovat, co je třeba nevhodné apod., ale mamce je to jedno, ta mi vždycky říkala, ať jsem taková jaká jsem.“

Zhodnocení

Klára na otázky odpovídala s nadšením a přímo to, co si myslela. Za nějaký čas bude dospělou ženou a její hranice a hodnoty se budou měnit s pomalým odchodem od maminky do světa, kde bude více sama za sebe. Bude chodit do práce a vydělávat si první peníze a už jen to přispěje k tomu, že si uvědomí, co je pro ni nejdůležitější. Je hodně ovlivnitelná, ale umí si také „dupnout“, tudíž záleží, do jaké společnosti lidí se dostane. V tuto chvíli se její hranice a hodnoty odráží od společného žití s maminkou, jejími sestrami a bratrem. Ví, kdy si má říci „stop, už je toho moc“ a nebo naopak, kdy má jít dál a více si dokazovat. Není si vždy ale svými kroky jista.

Míša – 20 let

Tato žena se narodila v rodině, kde vyrůstala společně se svou mentálně postiženou sestrou. Jejich „vlastní“ otec je opustil. Maminka ji nedokázala dát takovou péči, aby Míša vyrůstala šťastně a bezstarostně. Po nějakém čase se ocitla v dětském domově, kde vyrůstala do svých osmnácti a pak bydlela střídavě u své maminky a „nevlastního“ otce

a u své sestřence, která měla již v tu dobu své první dítě. Ve dvaceti letech nečekaně otěhotněla a porodila svou první dceru Elišku, avšak otec se o ně nestará a nežije s nimi, má svou rodinu. Nejeví jakýkoliv zájem na výchově Elišky. Proto se slečna dostala do Domova pro ženy a matky s dětmi v tísní, kde je již skoro rok. S maminkou a ostatními příslušníky rodiny je v kontaktu. O Elišku se stará pečlivě, avšak ona sama se cítí ještě jako dítě. Nikdy by však nelitovala, že se Eliška narodila. Má ji moc ráda.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Míše se toto jednání se zvířaty vůbec nelíbí. Že by se jí ale toto otázka nějak dotýkala se nedá říci. Sama ví, že se toto dít nemá.

„Dala bych jim za to trest, nikdy bych to udělala. Jsem razantně proti tomu.“

Otázka č. 2: láska

Na tuto otázku mi odpověděla rychle a jednoduše. Pak mi řekla, že sama nikdy pořádně lásku od maminky necítila. Lásku nyní cítí pouze ke své dceři Elišce, která pro ni znamená vše. Tvrdila, že v dětském domově žádnou lásku moc nepocítovala. Bylo tam více dětí a ona sama tam neměla pouze svou „náhradní“ maminku. Byly tam tety, které se musely věnovat více dětem a ne pouze Míše.

„Láska? Nevím. Lidé se k sobě chovají hezky, neublíží si.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

Míša nemá k dispozici mnoho peněz, tudíž má již zkušenosti s půjčkami a úvěry. Situaci by tedy řešila nějakým tímto způsobem. Na krádež by nepomyslela.

„Určitě bych peníze neukradla, ale snažila se je sehnat třeba půjčkou.“

Otázka č. 4: hodnoty

Seřazení hodnot pro ni byla záležitost o něco delší, než u jiných dotazovaných. Jasně už od začátku ale bylo, že láska je u ní vždy bezesporu na třetím místě. Tím, že nemá ani mnoho přátel, pouze nějaké členy rodiny, se kterými komunikuje, je přátelství na předposledním místě.

1. místo - zdraví
2. místo - spravedlnost
3. místo - láska
4. místo – poctivost
5. místo – přátelství
6. místo – peníze

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

Míša mi na otázku pokoušení těžkých úkolů odpověděla velmi stručně, ale výstižně. Už kvůli malé Elišce si zkusila nějaké těžké překážky a proto v tom má jasno.

„Zkusím.“

Otázka č. 6: přátelé

Opravdový přítel pro Míšu je její sestřenice, se kterou se docela často stýká. Je o něco málo starší a má již dvě děti, takže mají podle Míši mnoho společného.

„Někdo, s kým si mohu povídat, jako je třeba moje sestřenice. Mohu se jí svěřit, protože vím, že to nikomu neřekne a nechá si to sama pro sebe.“

Otázka č. 7: životy druhých

Míša nerozlišuje lidi podle toho, co kdo komu udělal. Bere člověka ať je jakýkoliv. Vysloвила i myšlenku, že by třeba po tom, co ho zachránil mohl přijít na to, co udělal, když byl tak blízko smrti.

„Pomohla bych, ať je jakýkoliv.“

Otázka č. 8: násilí

Míša se při položení této otázky jemně zasmála, protože již takovou situaci zažila. Neřešila by konflikt fackou, ale jemnějším násilím, jak říká ona sama, zataháním za vlasy. Zde se ale opět nabízí otázka, jak by tento konflikt mohl dopadnout.

„Ano. Zatahala bych ho za vlasy, takové jemnější násilí.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Míša by šikaně nepřihlížela, ale zasáhla by už jen tím, že by se před obětí postavila a snažila se ji bránit.

„Postavila bych se před kamaráda a snažila bych se vysvětlit agresorovi, že to dělat nemá.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Míša bohužel neměla šanci být s maminkou a možná proto si moc neuvědomuje vliv výchovy na její osobnost. Myslí si, že vychovatelky v dětském domově měly pouze minimální vliv na její osobnost.

„Já jsem odmalička doma nebyla, vychovávaly mě vychovatelky v dětském domově a asi mě nějakou mírou ovlivnily, ale pouze málo. Tím, že mi něco zakazovaly.“

Zhodnocení

Míša je sice již slečna, ale ona sama ví, že ještě není naplno dospělá. Láska maminky jí chyběla a chybí doposud. Tím, že vyrůstala v dětském domově a maminka se k ní nechovala zrovna vzorně má poněkud trochu jiný pohled na lásku. Cítí ji jinak a myslí si, že není tak moc důležitá, ale přesto ji opětuje. Ona sama si ale nedokáže přiznat, že má malou Elišku velmi ráda.

Její hranice se díky Elišce velmi změnily. Už je nemůže tolik překračovat jako dříve, jelikož má vedle sebe někoho, kdo jí potřebuje a je na ní závislý.

Lucka – 14 let

Lucka pochází z běžné funkční rodiny, která má na Lucku velmi dobrý vliv. Respektuje maminku, tatínka i svoji starší sestru (16 let). Navštěvuje základní školu a je umělecky nadaná. Uměleckému směru by se chtěla věnovat i nadále. Na první dojem je velmi

sympatická. Je na svůj věk vyspělá, vysoká a její odpovědi mě velice překvapovaly. Umí říci věci od srdce a nestydí se za ně.

V rodině se žádné problémy nevyskytují. Občas umí být Lucka na svou maminku drzá, ale dohled tatínka ji hned usměrní. Se sestrou vychází bez problémů, i když sestra má úplně odlišnou povahu než Lucka. Lucka je extrovert, kdežto její sestra je více uzavřená. Lucka je již ve stádiu puberty, proto někdy může působit značně suverénním dojmem. Je přátelská a má okolo sebe mnoho známých a přátel, na které se může spolehnout.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Lucka má sama zvířata moc ráda, tudíž tato situace, která proběhla v médiích ji přijde závažná v tom, že vůbec někdo něco takového dovolil.

„Zvíře je také živý tvor, takže si toto jednání nezaslouží. Měli by za to být potrestaní.“

Otázka č. 2: láska

Lucka se této otázce nezalekla jako někteří dotazovaní. Vysvětlila mi, co je pro ni láska k mamce a od kdy trvá.

„Já si myslím, že láska k mace s námi jde už od narození. Narodila jsem se z mamky, takže je to pro mě dané již od narození. Mít rád znamená to pro mě hodně, protože ten člověk mi dává najevo, že mu nejsem lhostejná.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

Lucka by peníze ukradla, ale musela by zaručeně vědět, že to tomu člověku pomůže. Nějaké jiné řešení situace jí nenapadlo.

„Jestli by to tomu člověku pomohlo, tak bych to určitě udělala.“

Otázka č. 4: hodnoty

Lucka je obklopena svými přáteli denně, znamenají pro i oporu, takže proto má přátelství na prvním místě. Láska je pro ni důležitá, ale vzhledem k tomu, že si myslela, že je to láska partnerská, nebrala ji ve srovnání hodnot za příliš důležitou.

1. místo - přátelství
2. místo - zdraví
3. místo - spravedlnost
4. místo – láska
5. místo – poctivost
6. místo – peníze

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

Lucka se překonávání překážek neobává. Je silná a vyrovnaná osobnost.

„Já bych to zkusila, protože bych si tím dokázala třeba i to, že nejsem slaboch a kdybych věděla, že bych tímto mohla někomu pomoci, tak bych to zkusila určitě, protože bych věděla, že to nedělám nadarmo..“

Otázka č. 6: přátelé

Lucka sama ví, kdo je pro ni přítel a kdo ne. Ví, že přátelství se vytváří až po čase.

„Já bych řekla, že člověk sám to cítí, že se to pozná. Záleží, jak dlouho se s tím člověkem stýkám. Vztah se vyvíjí po určité době. Měl by být upřímný, hodný a neměl by lhát.“

Otázka č. 7: životy druhých

Lucka ve svých čtrnácti si je vědoma hodnoty lidského života. Při otázce se vůbec nerozmýšlela ani chvilinku. Odpověděla jednoznačně.

„Já bych mu pomohla, protože je to lidský život, je nenahraditelný a nedá se zmařit nějakou fotkou.“

Otázka č. 8: násilí

Lucka je trpělivý člověk a asi by ji nějaká facka ihned nevyprovokovala k agresivnímu jednání.

„Já bych mu ji nevrátila, vysvětlila bych mu, co mi vadí. Rozhodně bych to neřešila takto.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Lucka by věděla, jak se správně v této situaci zachovat.

„Já bych se snažila řešit situaci s nějakým dospělým, třeba s třídním učitelem, který ví, co by měl dělat. I kdyby kamarád nechtěl, abych to řešila s někým dospělým, přesto bych to udělala, abych mu pomohla.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Lucka má své rodiče velmi ráda a z toho i vyplývá odpověď na otázku. Odpovídala pohotově, nic ji na této otázce nezarazilo.

„Řekla bych, že určitě. Už jen v tom prostředí, kde vyrůstám jsem ovlivněna. Pomohli mi získat vědomosti a mohou za to, jaká jsem.“

Zhodnocení

Lucka umí na lidi působit velmi pozitivním dojmem, proto se mi s ní rozhovor natáčel nejlépe. Nad otázkami se opravdu zamyslela a svou odpověď dokázala přímo definovat, že jsem neměla problémy s porozuměním. Kolikrát se velmi rozpovídala, aniž bych to po ní vyžadovala. Témata otázek jí byla blízká, neměla problémy odpovídat na otázku, která byla pro ostatní dotazující složitá.

Své hranice a hodnoty má pevně dané a drží se jich. Ví, co si může dovolit a kdy si říci, že to stačí a naopak ví, kdy má pokoušet své možnosti a dosahovat dalších a dalších cílů. Myslím, že se v životě „neztratí“, půjde si za svým cílem a své zkušenosti a dovednosti bude dokázat prosadit. Získá si důvěru, kterou potřebuje v jednání s lidmi.

Anežka – 16 let

Anežka pochází z běžné funkční rodiny žijící na venkově. Má tři sourozence (18, 24 a 26 let), je z nich nejmladší a rodiče se jí snaží naplno věnovat a podporovat jí. S rodiči i se svými sourozenci má kladný vztah. Ke svým rodičům vzhlíží a naplno je respektuje. Bydlí na venkově, ale ona dojíždí do školy, na níž přes týden přebývá. Doma tedy tráví víkendy a volna. Anežka má již delší dobu vztah s přítelem. Nejstarší sourozenec již s rodinou nežije, proto má doma Anežka více prostoru.

Anežka je citlivá a má velmi příjemné vystupování. Není příliš sebevědomá, drží se trochu při zemi. Možná je pro mě nevýraznou. Myslím to tak, že kdybych ji potkala na ulici,

tak nevím, zda bych si ji nějakým způsobem všimla. Zařadila bych ji mezi běžné lidi, které neustále potkávám. Nevybočuje tedy nějakým způsobem.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Anežka se již s podobným chováním ke zvířatům setkala. Její kamarádi ubližovali malým koťatům. Byla by moc ráda, kdyby se daly tyto věci nějakým způsobem zastavit.

„Je to hrozné, co se děje. Kdyby bylo možné je potrestat, hned bych to udělala. Už jsem něco podobného zažila.“

Otázka č. 2: láska

Na tuto otázku odpovídala Anežka až naposled. Brala to z pohledu pomoci druhému.

„Kdyby měl člověk nějaký problém, tak by mu osoba, která ho má ráda pomohla, bez váhání, udělal by cokoliv.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

Anežka ví, co je hodnota peněz a je si tedy vědoma, že za krádež by ji postihl nějaký trest. Tvrdí, že je mnoho jiných variant, jak peníze sehnat.

„Já bych se pokusila sehnat peníze nějak jinak. Je mnoho způsobů, jak se dají peníze sehnat, nejen krádeží.“

Otázka č. 4: hodnoty

Anežka neměla problém sestavit hodnoty podle důležitosti. Říkala, že první tři hodnoty jsou pro ni opravdu důležité, a že kdyby jedna z nich chyběla, její život by to hodně ovlivnilo.

1. místo - zdraví

2. místo - láska

3. místo - přátelství

4. místo – spravedlnost

5. místo – poctivost

6. místo – peníze

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

Anežka se různých úkolů a možných překážek obává. Má z nich strach, ale přesto se pokouší o překonání. Kdyby šlo se překážkám vyhnout, udělá to.

„Při těchto úkolech se psychicky cítím hodně na dně, ale asi bych to zkusila. Za to nic nedám.“

Otázka č. 6: přátelé

Pro Anežku bylo snadné odpovídat na tuto otázku. Několikrát se již setkala s lidmi, kteří se tvářili jako její přátelé, proto v otázce zahrнула manipulaci s lidmi, tedy přímo s ní samotnou.

„Tito lidé si se mnou nesmí zahrávat. Přítel by mě být pro mě hodný, abych mu mohla věřit.“

Otázka č. 7: životy druhých

Anežka sama ví, jak je hodnota života nenahraditelná. Tohoto člověka by nebrala jako zločince, ale člověka, který v tuto chvíli potřebuje pomoci.

„V tu chvíli bych vůbec nepřemýšlela nad tím, co udělal, prostě bych mu pomohla. Je to prostě lidský život, třeba si pak uvědomí, co udělal.“

Otázka č. 8: násilí

Anežka sama se konfliktům vyhýbá, ale když už konflikt vznikne, nikdy by ho neřešila násilím nebo agresivním jednáním.

„Ne, nevrátila bych mu ji. Tímto způsobem bych konflikt neřešila.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Anežka by šikaně nepřihlížela, začala by jednat, i když by zde musela nějaké násilí použít. Nechtěla by ale, aby to tak dopadlo.

„Začala bych ho bránit a asi bych zde možná použila minimálního násilí.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Anežka svou odpověď rozmyšlela a došla k závěru, že nějakou část v ní ovlivnili rodiče např. svým chováním mezi sebou a vzájemnou láskou a zbytek ovlivnili její přátelé a lidé, kteří se okolo ní pohybují.

„Nevím. Kdyby to asi ovlivňovali ve velké míře, tak bychom byly se sourozenci stejní, takže asi na půl. Něco ovlivnili a něco ovlivnila společnost. Ovlivnili mě třeba tím, že jak se chovají mezi sebou a třeba k sousedům.“

Zhodnocení

Rozhovor s Anežkou byl ze začátku složitý. Snažila jsem se navodit příjemnou atmosféru, ale i přesto byla nervózní, i když jsme se již párkrát setkaly. Dělal jí problém odpovědět mi na druhou otázku, protože se jí to hodně týkalo. Nechala jsem tedy tuto otázku na konec. Po chvíli se již uvolnila a odpovídala skoro bez zábran.

Anežka je křehká bytost a myslím, že ji kdokoli, komu věří může lehce zranit. Své hranice zná a ví, kde jsou. Není typ, který by neustále něco zkoušela experimentoval. Má ráda svůj klid a pohodu. Myslím, že její hodnoty jsou hodně ovlivněny výchovou rodičů. Ona sama ví, že na ni mají dobrý vliv a proto je ctí.

Honza – 20 let

Honza pochází z běžné funkční rodiny, kde „hlavou“ rodiny je tatínek. Maminka se pečlivě o Honzu od malička starala. Honza je jedináček. Má již dlouhodobější vztah s přítelkyní. Honza bydlí ještě s rodiči, ale má již vlastní auto a pracuje. V nejbližší době by se chtěl v bydlení více osamostatnit. Doma zastane mnoho práce a kdykoliv potřebuje někdo s něčím pomoci, tak Honza je tam vždy první.

Do práce dochází pravidelně a umí být pečlivý. Ve volném čase se zabývá svými hobby, jak jsou auta. Honza na mě hned při prvním dojmu, když jsem ho viděla poprvé působil vyrovnaně, vtipně a bezstarostně. Má mnoho kamarádů a vždy se o jejich náladu umí postarat. Je pro něho typické být středem pozornosti. Každého rozesměje svými řečmi. Důvěra kamarádů je pro něho jeden z nejdůležitějších faktorů.

Interpretované otázky a ukázky odpovědí

Otázka č. 1: týrání zvířat

Tuto problematiku týrání zvířat Honza znal a věděl, o co se jedná. Jako ostatním dotazovaným se mu chování party nelíbí.

„S tím naprosto nesouhlasím. Každopádně bych je potrestal vysokým trestem.“

Otázka č. 2: láska

Tuto otázku jsem položila Honzovi až jako poslední, protože ze začátku ještě nebyl uvolněný a byl ještě mírně nervózní. Pak ale odpovídal spontánně a nedělala mu již tato otázka problém.

„Vzájemný respekt. Mít rád je krásný pocit. Víím, že mě ten, kdo mě má rád podrží.“

Otázka č. 3: schopnost pomoci svému blízkému

Nad touto otázkou se ani chvíli nerozmýšlel a ihned odpověděl jasnou odpovědí. Myslím, že tím, že je u něho důvěra blízkých velmi důležitá, tak proto se nerozmýšlel.

„Ano, určitě bych to udělal.“

Otázka č. 4: hodnoty

Přiřazení hodnot k číslům mu nedělalo problém, jen mu dělalo problém u některých hodnot se rozhodnout. Na určité místo by napsal nejraději dvě. Na tomto pohledu lze vidět důležitost přátelství.

1. místo - zdraví

2. místo - přátelství

3. místo - spravedlnost

4. místo – láska

5. místo – poctivost

6. místo – peníze

Otázka č. 5: překonávání nesnadných překážek

Honza nemá problémy s překonáváním překážek a proto by se jistě do nesnadného úkolu pustil. Myslím, že i při prvním nezdaru by se nevzdal, ale pokoušel by se dál dosáhnout cíle.

„Určitě ano.“

Otázka č. 6: přátelé

Tato otázka je pro Honzu velmi blízká. Přátelé jsou pro něho velmi důležití a proto dokázal vyjmenovat vlastnosti lidí, které považuje za své přátele.

„Někdo, kdo mi v nouzi pomůže, mohu si s ním kdykoliv popovídat o všem a který tě hlavně nepodrazí.“

Otázka č. 7: životy druhých

Nad touto otázkou se chvíli zamýšlel. Spíše ale ne z toho důvodu, že by nechal toho člověka zemřít. Byl si jistý tím, že by ho zachránil. O tomto rozhodnutí vůbec nepochyboval. Jen se obával toho, zda bude potrestán za to, co udělal. Zda dostane adekvátní trest za jeho činy.

„Pomohl bych mu, aby si vychutnal trest, který si zaslouží.“

Otázka č. 8: násilí

Na tuto otázku mi odpověděl velice stručnou odpovědí.

„Ne, kamarády nebiji.“

Otázka č. 9: šikanování kamaráda

Honza je obětavý zvláště ke svým přátelům, proto opět vůbec neuvažoval nad tím, že by např. pouze přihlížel. Situaci by ihned rázně řešil, i když sám neví, jak by to dopadlo.

„Vyřídím si to se všemi ostatními, vběhnu mezi ně.“

Otázka č. 10: vliv rodiny

Honza má své rodiče velmi rád a zodpovězení této otázky bylo pro něho pouze „třešinkou na dortu“. Uvědomuje si vliv rodičů na jeho vývoj a částečně jeho charakter.

„Určitě ano. Rodiče jsou od toho, aby dítě odmala vedli k dobrému chování. Aby pomáhaly děti třeba starým lidem. Ovlivnili mě chováním a zkušenostmi.“

Zhodnocení

Honza na začátku rozhovoru velmi vtipkoval, ale hned jak přišla na řadu otázka č. 2, tak už měl docela problém odpovídat. Byla na něm zřejmá nervozita. Opět jsem odložila otázku na konec rozhovoru, aby měl větší šanci se rozpovídat.

Honza už tím, že je dospělý své hranice a hodnoty zná. Prošel si již obdobím, kdy své hranice každou chvíli pokoušel a snažil se dokazovat sám sobě, co vše dokáže překonat. Tyto doby jsou již za ním a on sám si již zvyká, jak říká, na stereotyp, kdy jde do práce a odpoledne si vyplní nějakou aktivitou.

7 SHRUTÍ VÝPOVĚDÍ DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z DOMOVA PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI V TÍSNI V ŽAMBERKU A DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH Z BĚŽNÝCH FUNKČNÍCH RODIN

7.1 Celkové zhodnocení morálních hranic a hodnot dětí a dospívajících z Domova pro ženy a matky s dětmi v tísní v Žamberku

Atmosféra při natáčení rozhovoru

Rozhovory s Gábinkou, Klárou a Míšou probíhaly v pracovně asistentek. Prostředí bylo všem známé. Nikdo se v pracovně během rozhovoru nezdržoval, tudíž všechny dotazování měly na odpovědi klid a dostatečný čas. Nebyly ničím rušeny.

Některé otázky, hlavně otázka č. 2 na téma **láska**, byly pro dotazované složitější na odpověď. Otázka je pro mnoho lidí nesnadno definovatelná. Klára ale odpověděla smysluplnou odpovědí a dokonce se na tuto otázku více rozpovídala. Já sama bych musela nad touto otázkou více rozmyslet odpověď. Pro slečnu Míšu byla otázka nesnadná, jelikož pobytem v dětském domově se cítila opuštěna, přesto dokázala odpovědět. Vychovatelky jí péči věnovaly, ale ona přesto chtěla mít tu „svoji“ maminku, která s ní bude napořád. Proto je pro ni otázka lásky daleko. Gábinka otázku zodpověděla bez problémů.

Morální hranice a hodnoty u těchto dívek jsou dle mého názoru utvořeny ze zkušenosti. Každá prožila ještě, než se dostala do azylového domu svůj životní příběh a už tím jsou jejich hranice a hodnoty hodně ovlivněné. Buď ony samotné nebo jejich maminka, se kterou žijí zakusily situaci, kdy nemáte peníze na zaplacení nájmu, jídla a ostatních nutných potřeb. Proto přišly do Domova pro ženy a matky s dětmi v tísní, aby jim byla nabídnuta pomoc. Získaly svůj pokoj s příslušenstvím, soukromí, aby mohly začít opět od začátku. Odrazit se ode dna a najít správnou cestu, kterou se vydají opět do drsného světa. Jsou jakoby neustále chráněny od vnějšího světa plného podrazů a nemorálního jednání. Se všemi novými událostmi a otázkami se obracejí na pracovníky a ti jim pomáhají s řešením situací. Musí však již myslet na to, až opustí zařízení, co s nimi bude atd. Tyto skutečnosti jejich jednání, morální hranice i hodnoty ukotvují tak, že musí být „obrněné“ při vstupu do společnosti a postavení se vlastní nohy. V jednání s lidmi jsou převážně Míša a Klára „drsnější“. Jsou si jisté,

že se za ně vždy postaví pracovníci, či někdo jiný z úřadů, ale nedomyšlejí důsledky. Někdy jsou naopak k lidem velmi důvěřiví, hlavně jedná-li se o lidi, kteří jim něco naslibují a později samozřejmě nic nedodrží. Opět se znovu „spálí“ a proces důvěry a mírnějšího jednání se vrací znovu na začátek.

U tématu **týrání zvířat** si jsou všechny vědomy, že to není správné jednání. **Všechny se shodly**, že není správné ubližovat tvorům, kteří nemají žádnou šanci se bránit a myslím, že ony samy by nic takového neudělaly.

Svému blízkému by všechny **pomohly** i za cenu toho, že by peníze na záchranu např. ukradly. Pouze Míša by cestu krádeže nezvolila, zvolila by např. půjčku, kterou lidé v podobné nouzi jako je ona často řeší své situace. Vráťm-li se k otázce, zda by zachránili člověka, který nechal zabít mnoho lidí, jediná Klára odpověděla „smrt za smrt“. Neudělala by to kvůli penězům, ale myslím, že kvůli spravedlnosti, která se jí podle jejích slov od maminky dlouho dobu nedostává. Spravedlnost má Klára i na prvním místě v žebříčku hodnot. Kamarády, kteří by byli např. obětí **šikany** by bránily všechny dívky.

V **překonávání překážek** se všechny shodly, že by překážky **zkusily**. Myslím, že ony samy již mnoho nesnadných překážek zakusily, hlavně Míša, která ve svých dvaceti letech porodila a nyní se o svou Elišku stará sama, bez pomoci rodiny i otce dítěte. Klárka a Gábinka neměly to štěstí, aby vyrůstaly společně s tatínky v jednom bytě.

V **okruhu přátel** se u Míši, Klárky ani Gábinky mnoho lidí nepohybuje. Za přátele považuje Míša s Gábinkou své příbuzné a Klára svého bývalého spolužáka. Ani jedna mi neřekla, že mají přátel opravdu mnoho, řekla bych, že spíše naopak a myslím, že je to v důsledku toho, že hlavně se svými blízkými prožívaly a řešily své trápení.

V otázce **násilí** jediná Gábinka tvrdila, že by nikdy nikoho neuhodila a to z důvodu toho, že maminka ji učila, že toto se dělat nemá a také, aby si o ní ostatní nemysleli, že je umí být zlá. Klára s Míšou by násilí opětovaly zejména tehdy, když by je násilí ze strany druhého člověka bolelo. Myslí si, že zrovna u Míši a Kláry je to určitá obrana před společností. Konflikty zřejmě neuměly řešit jiným způsobem např. vyjednáváním.

To, zda se domnívají, že je **rodiče v jejich utváření osobnosti** nějakým způsobem **ovlivnili** si myslí hlavně Gábinka, protože její vztah s maminkou je upřímný a láskyplný, kdežto Míšin vztah s maminkou není příliš vřelý, přesto si myslí, že vychovatelky v dětském domově ji trochu ovlivnily, ale ona sama to nijak nepocítuje. Klára si je plně vědoma, že výchova otce

ji ovlivnila, kdežto výchova maminky nikoliv. Maminka jí dává příliš velký prostor ve výchově.

7.2 Celkové zhodnocení morálních hranic a hodnot dětí a dospívajících z běžných funkčních rodin

Atmosféra při natáčení rozhovoru

Rozhovory jsem natáčela přímo v prostředí, kde dotazovaní bydlí. Na Lucce nebyla vidět skoro žádná nervozita, kdežto Anežka i Honza byli v první chvíli velmi nervózní. Otázku č. 2 na téma láska jsem musela Honzovi i Anežce položit až na konci rozhovoru, kdy byli již uvolněnější a bez nervozity. Odpověděli na ni již bez problémů. Rozhovor nikdo nenarušoval a nikdo další nebyl přítomen.

Lucka, Anežka i Honza pochází z rodin, kde je respekt a láska na prvním místě. Neznají situace, kdy je nedostatek peněz na jídlo či neustálé stěhování se z bytu do ubytoven. Vždy měli svou čistou postel a nepociťovali hlad. Žijí spokojeně a skoro bezstarostně, budují si budoucnost. Je jisté, že je potkávají různé problémy a komplikace, ale ne takových rozměrů jako je tomu u Míši, Kláry nebo Gábinky.

Jediné Lucce nedělalo problém odpovídat na téma **láska**. Otevřeně řekla, co si myslí a nedělal jí problém se mi při odpovědi dívat do očí. Kdežto Anežce i Honzovi odpověď dělala velké problémy. Myslím, že otázka jim přišla hodně zasahující do jejich soukromí, přitom tak zaměřena vůbec není. Nejsou zvyklí tolik mluvit na toto téma. Po větším rozpovídání otázku zodpověděli.

Na téma **týrání zvířat** odpověděli všichni obdobně. Jediná Anežka se již na vlastní oči setkala s něčím podobným, proto byl její názor na tuto problematiku ihned vysloven. Všichni **nesouhlasí** s tím, co parta udělala a všichni by za toto chování udělili trest.

Všichni respondenti mají velké množství přátel, proto otázku na téma **schopnost pomoci svému blízkému zodpověděli také shodně**. Všichni by pomohli jak v případě **šikanování kamaráda**, tak i v pomoci sehnání peněz na vyléčení svého blízkého. V případě šikanování by jediná Lucka zavolala na pomoc dospělou osobu, která by měla šikanování ukončit.

Avšak Anežka a Honza by použili i mírné násilí k obraně kamaráda. Nad tím, zda by sehnali peníze i jinou cestou, než např. krádeží, se zamyslela jediná Anežka, která tvrdí, že peníze se dají sehnat i jinou cestou než jen krádeží. Lucka i Honza by peníze ukradli, aby blízkému pomohli k uzdravení. To, jak by měl vypadat „opravdový“ přítel byla pro všechny jasná otázka, protože se v okruhu takovýchto lidí pohybují. Základem je pro respondenty důvěra a upřímnost.

Sestavení **žebříčku hodnot** se u Honzy a Anežky tolik nelišilo jako u Lucky. Ta určila přátelství na první místo a zdraví na druhé, kdežto Honza i Anežka stanovili zdraví na první místo. Poctivost určili všichni shodně na místo páté.

Překonávání nesnadných překážek by všichni **zkusili**. Anežku sice tyto úkoly vysilují, ale jak sama říká, za zkoušku nic nedá.

Téma, které se týká **vlivu rodiny na utváření osobnosti** vyjádřili všichni obdobné závěry a to, že rodiče **ovlivnili** jejich chování. Honza i Lucka si myslí, že z velké části, kdežto Anežka se domnívá, že část ovlivnili rodiče a určitou část společnost a lidé okolo ní.

8 ZÁVĚRY Z VÝZKUMU

Na téma **týrání zvířat** nikdo z respondentů nevyslovil názor, kterým by souhlasil se zmíněnou situací. Každý je si vědom toho, že zvíře je tvor, který potřebuje péči a který se sám nechrání. Je-li ve společnosti lidí, je prakticky bezbranný. Všichni řekli, že to, co se stalo je špatné a proto by měli viníky potrestat a to ne nízkými tresty.

Skupina respondentů z azylového domu více vnímala otázku na téma **láska** více pohotově. Řekla bych, že je to možná tím, že jsou častěji zvyklí mluvit o svých pocitech. Asistentkám často řeknou, když je něco trápí nebo mají-li z něčeho ohromnou radost. Myslím, že své pocity dávají více najevo. Pro děti z běžných rodin všeobecně je těžší mluvit o svých pocitech, protože je nikde nepotřebují říkat. Hovoří o nich doma s rodiči, ale nejsou zvyklí o nich mluvit s cizími lidmi.

To, zda by všichni respondenti **pomohli svému příteli** jak v případě pomoci **kradenými penězi**, tak i v případě **šikanování**, mě velice příjemně překvapilo. **Všichni by pomohli** v obou případech. Mohu tedy zhodnotit, že schopnost empatie mají do určité míry všichni respondenti. Dva dotazující (Anežka a Honza) z běžných rodin by šikanu řešili i tak, že by se postavili před oběť, stejně tak by to udělali i dva dotazující (Míša a Klára) z azylového domu. Později by konflikt řešili i násilím. Jedinou Lucku ze všech respondentů napadlo, že by na situaci upozornila dospělou osobu, která by měla vědět, jak situaci řešit. Co se týče pomoci nemocnému nelegální cestou – krádeží – Míša a Gábinka z azylového domu řešily situaci jiným způsobem a to buď půjčkou či našetřením a u dotazovaných z běžných funkčních rodin by dva peníze ukradli a jedna (Anežka) by se snažila sehnat peníze jinou cestou.

Hodnotové žebříčky obou skupin se mírně lišily, vždy je v popředí zdraví, spravedlnost a na posledních příčkách se nachází peníze. U dvou dívek z azylového domu se však láska vyskytuje na posledním a předposledním místě. U dvou respondentů z běžných rodin se láska vyskytuje na čtvrtém místě a u jednoho na druhém, nikoliv však na posledních dvou příčkách. Přátelství se vyskytuje u dětí z běžných rodin na prvním, druhém a třetím místě, kdežto u dětí z azylového domu je spíše na místě třetím a pátém. Myslím, že děti z běžných rodin si více zakládají na pocitu přátelství. Jsou zvyklí trávit odpoledne se svými přáteli, ve kterých mají důvěru. Děti a dospívající z azylového domu mohou mít své přátele ve městě, odkud pocházejí, kde vyrůstali, proto může být jejich názor na přátelství v tuto chvíli poněkud v pozadí. Na předních příčkách spíše obsazovali spravedlnost a poctivost a možná je to

z toho důvodu, že se jim může zdát svět nespravedlivý. Mohou si říkat, proč zrovna oni nemají to štěstí a nemohou žít se svými rodiči spokojeně v krásném domě s bazénem a autem, naopak se musí zabývat s řešením situací, které se týkají neustále jednoho tématu a to problémy s penězi apod.

Překonávání nesnadných překážek je pro každého obtížné. Dotazovaní z azylového domu by se o to pokusili, ale jedna dívka by to při prvním nezdaru již vzdala. Neměla by již energii k dalšímu překonávání. Dotazovaní z běžných funkčních rodin by překážky také zkusili překonat. Myslím si, že by do tohoto úkolu vložili více energie, než např. Klára z azylového domu. Jejich odpověď a přesvědčení na mě působilo silněji.

Okruhy přátel mají děti a dospívající z běžných funkčních rodin větší než děti z azylového domu. Již přátelství v hodnotovém žebříčku řadili výše než děti z azylového domu. Jak jsem se již ale zmínila, může to být tím, že zde v Žamberku, kde zrovna v tuto dobu pobývají si přátelé ještě nenašli. Není to pro ně snadné. Děti z běžných rodin mají stálé bydliště, tedy i své stálé přátele.

Zda by respondenti zachránili **život druhému člověku**, i když by o něm věděli, že udělal něco špatného, se skoro nikdo nerozmýšlel. Všichni by mu pomohli. Jediná Klára vyslovila názor „smrt za smrt“. Jako jediná by chtěla, aby si viník zkusil to, co udělal ostatním. Peníze by pro ni nehráli roli, jen by chtěla docílit spravedlnosti.

Kategorii **vlivu rodičů na utváření jejich osobnosti** respondenti z běžných funkčních rodin vnímali více důrazněji a s plným vědomím, že jejich rodiče ovlivnili to, jací dnes jsou. Respondenti z azylového domu si nebyli odpovědí natolik jisti. Odpovědi respondentů z azylového domu se odrážejí od jejich životních příběhů.

Dospívám tedy k závěru, že v kategoriích týrání zvířat, pomoci blízkému člověku, šikanování, definicí přátel a překonávání nesnadných překážek se všichni v názorech víceméně shodly. V tématech lásky, vlivu rodičů na utváření osobnosti a žebříčku hodnot jsou určité rozdíly mezi výpověďmi.

ZÁVĚR

Závěry v bakalářské práci jsem chtěla docílit, aby lidé, kteří budou číst tuto práci mohli více nahlédnout do dětského světa, porozumět mu a zamyslet se nad ním. Aby si uvědomili, že každé dítě je jiné a nemůžeme všechny řadit do „jednoho pytle“. Každé z dětí vyrůstá v jiné rodině, kam jen tak nahlédnout nemůžeme, tedy nevíme, zda je dostatečně naplňováno láskou, uznává své zvyky, morální hranice a respektuje hodnoty. Některé děti jsou citlivé a slabší a jiné zvládání překážek z míry nevyvede. Nikde nenalezneme přesný vzorec přístupu k dětem, přesto si stále mnoho lidí myslí, že lze přistupovat ke každému stejným způsobem. Děti z azylového domu, které se do zařízení dostaly s maminkou, která řeší svou krizi potřebují mírný, ale ne úplně odlišný přístup v péči. Nikdy totiž nemůžeme vědět, jaké trápení již musely podstoupit a čemu byly vystaveny. Z mého výzkumu vyplynulo, že určité rozdíly mezi dětmi a dospívajícími z azylového domu a dětmi z běžných funkčních rodin u těchto šesti respondentů jsou. Již z rozhovorů s třemi respondenty z azylového domu jsem pocítovala, že něčím strádají. U někoho to je přítomnost tatínka a u někoho chybějící pocit lásky.

Přínos práce je nejen pro respondenty, kteří mohli zjistit, jaká by byla jejich reakce na určité životní situace, jaké jsou jejich hodnoty a hranice např. v pomáhání bližším lidem nebo jak se staví k násilí, ale může posloužit i pracovníkům a pedagogům, kteří pracují s dětmi v azylových domech, aby měli možnost více pochopit dětské jednání a pocity.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- EYEROVI, Linda a Richard. *Jak naučit děti hodnotám*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 160 s. ISBN 80-7178-360-9.
- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. 196 s. ISBN 80-86642-08-9.
- HARTL Pavel, HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 772 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 232 s. ISBN 80-7178-888-0.
- JANOTOVÁ, Dana. *Dospívající v rodině*. 1. vyd. Praha: Mona. 96 s.
- JEDLIČKA, R. – KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 168 s. ISBN 80-7184-555-8.
- KOENIG, Larry J. *Chytrá výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-780-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 108s. ISBN 80-7178-853-8.
- ORVIN, Georgie H. *Dospívání: kniha pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. 180 s. ISBN 80-247-0124-3.
- PREKOPOVÁ, Jiřina, SCHWEIZEROVÁ, Christel. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-854-6.
- ROGGE, Jan – Uwe. *Děti potřebují hranice*. 3. vyd. Praha: Portál, 2007. 136 s. ISBN 978-80-7367-330-7.
- ROGGE, Jan – Uwe. *Rodiče určují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 184 s. ISBN 80-7178-990-9.
- SERFONTEIN, Gordon. *Potíže dětí s učením a chováním*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 152 s. ISBN 80-7178-215-3.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 198 s. ISBN 80-7178-503-2.

WEIKERT, Annegret. *Výchova dítěte*. 1. vyd. Praha: Vašut, 2007. ISBN 978-80-7236-527-2.